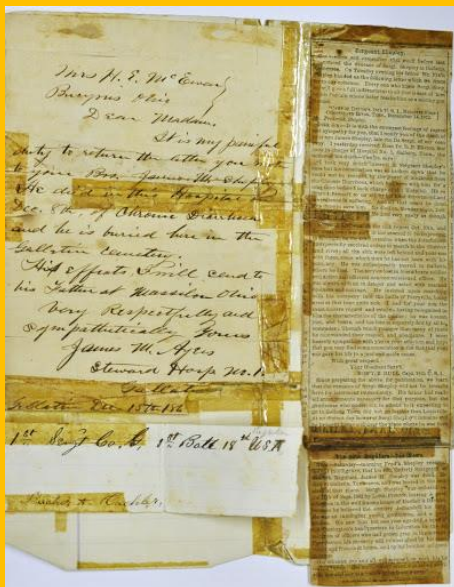

A TITKOS TÁRSASÁGOK FELFEDÉSE

**A MAGYAR KIRÁLYI BELÜGYMINISZTERIUM
BIZALMAS JELENTÉSE A FELOSZLATÁSUK UTÁN
TOVÁBBRA IS MŰKÖDŐ RADIKÁLIS JOBBOLDALI
TITKOS SZERVEZETEKRŐL, 1926**

**szerkesztette
Kántás Balázs**

**A TITKOS TÁRSASÁGOK FELFEDÉSE
A MAGYAR KIRÁLYI BELÜGYMINISZTERIUM
BIZALMAS JELENTÉSE A FELOSZLATÁSUK UTÁN
TOVÁBBRA IS MŰKÖDŐ RADIKÁLIS JOBBOLDALI
TITKOS SZERVEZETEKRŐL, 1926**

A forrást sajtó alá rendezte, magyarázó jegyzetekkel ellátta és a bevezető tanulmányt írta, valamint a fontosabb történelmi személyek életrajzi adattárát összeállította:

Kántás Balázs

A forráskiadvány a
HORTHY-KORSZAK KUTATÁSÁÉRT TÁRSASÁG
támogatásával és társkiadásában valósult meg.

ISBN 978-615-00-8394-0

**MAGYAR ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR
BUDAPEST, 2020.**

TARTALOM

A HORTHY-KORSZAK ELSŐ ÉVEINEK PARAMILITÁRIS TITKOS TÁRSASÁGAI ÉS LEHETSÉGES UTÓÉLETÜK 4

A MAGYAR KIRÁLYI BELÜGYMINISZTERIUM BIZALMAS JELENTÉSE A JOBBOLDALI TITKOS TÁRSASÁGOK FELFEDÉSÉNEK TÁRGYÁBAN, BUDAPEST, 1926 41

A TANULMÁNYBAN ÉS A FORRÁSBAN ELŐFORDULÓ FONTOSABB TÖRTÉNELMI SZEMÉLYEK ÉLETRAJZI ADATTÁRA 76

A HORTHY-KORSZAK ELSŐ ÉVEINEK PARAMILITÁRIS TITKOS TÁRSASÁGAI ÉS LEHETSÉGES UTÓÉLETÜK

A Horthy-korszak első néhány éve a magyar történelem azon viharos időszakai közé tartozott, mely bővelkedett – elsősorban jobboldali, irredenta eszmék mentén szerveződő – titkos társadalmi egyesületekben, társaságokban, szövetségekben, melyek a politikai életre is bizonyos fokú befolyással rendelkeztek.¹ E titokban működő szervezeteknek olykor volt legális fedőszervezete (a legálisan bejegyzett egyesületek egyébként pártpolitikai tevékenységet nem folytathattak) valamilyen társadalmi egyesület formájában, olykor informális keretek között, csupán a tagok közti szóbeli megbeszélések és utasítások alapján fejtették ki a tevékenységüket. Miként azt Mester Miklós történész, országgyűlési képviselő és kultúrpolitikus, a Horthy-korszak egyik nagy történelmi tanúja, aki maga is számos ilyen titkos szervezetben tag volt, írja érzékletesen emlékirataiban:

¹ UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó–Országos Széchenyi Könyvtár, 2012, 97–100.

„Létezett egy tucatnyi titkos, féltitkos és igen zárt, exkluzív tagsággal rendelkező társaság, melyek berkeiben dőlt el lényegében, hogy a vezető pozíciókat kikkel töltik be, hogyan állítják össze a kormányzópártot, kik indulhatnak képviselőként, kik lesznek az ispánok, alispánok, szolgabírók, csendőrparancsnokok, kik kerülhetnek be a kormányzó szűk tanácsadói körébe.”²

E titkos szervezetekhez gyakran kötődtek – elsődlegesen katonai múlttal rendelkező, vagy éppenséggel továbbra is aktív katonai állományban lévő, felfegyverzett férfiakból álló formációk, katonai jellegű (paramilitáris) alakulatok. A paramilitarizmust, paramilitáris tevékenységet és szervezeteket, melyek az első világháború utáni években különböző intenzitással Európa szinte minden államában jelen voltak, a téma nemzetközi szakirodalmában többnyire úgy szokta definiálni, mint olyan katonai vagy kvázi katonai szervezeteket és cselekményeket, amelyek kiegészítették a konvencionális katonai alakulatok működését, vagy egyenesen azok helyébe léptek.³ Erre némely esetben az állam kereteinek átmeneti vagy akár tartós felbomlása adott lehetőséget, más esetekben az állam

² OSZK 1956-os Intézet OHA–45. sz. 53. Mester Miklós–interjú. Készítette Gyurgyák János–Varga Tamás 1986-ban. Idézi: SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség Története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017, 78.

³ Robert GERWARTH–John HORNE, *Paramilitarizmus az első világháború után*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erők Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 13–32, 13–14.

maga használta fel az ilyen alakulatokat, megint másutt a paramilitáris formációk a fennálló állam ellenében léptek fel.⁴

A paramilitarizmus érthető módon az első világháború utáni Magyarországon is természetes jelenség volt, reprezentánsai elsődlegesen továbbra is aktív katonák vagy katonaviselt férfiak, esetleg egyéb állami fegyveres testületek tagjai voltak, és az ilyen jellegű formációk nem meglepő módon szorosan összefonódtak az új magyar állammal, kormánnyal, illetve a vesztes államokat sújtó fegyverkezési korlátozások következtében igen korlátozott keretek között működő – részben egykori paramilitáris alakulatokból (újra)szervezett – hadsereggel is. A korszak legbefolyásosabb ilyen jellegű, alapvetően nyílt társadalmi egyesületei az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME)⁵ és a Magyar Országos Véderő Egylet

⁴ Robert GERWARTH–John HORNE, i. m. 14.

⁵ Az Ébredő Magyarok Egyesülete az első világháború és a forradalmak utáni Magyarország legbefolyásosabb nacionalista társadalmi egyesülete volt, mely az 1920-as évek elején saját segédrendőri milíciákat, karhatalmi alakulatokat tartott fenn, és határozottan befolyásolta a pártpolitikát is. Tagjai számos hírhedt, antiszemita és irredenta indíttatású bűncselekményt, kisebb-nagyobb terrorcselekményt követtek el. Alapítói és vezetőségi tagjai között számos politikust és befolyásos katonatisztet találunk, pl. Prónay Pált, Héjjas Ivánt, vagy Gömbös Gyula későbbi miniszterelnököt. Működése csúcspontján tagsága több százszázalékosra volt tehető, elnökei az 1920-as évek elején Szmracsányi György, Eckhardt Tibor és Buday Dezső nemzetgyűlési képviselők voltak. Jelentősége 1923 után, a kormánypártból kiváló Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt (Fajvédő Párt) megjelenésével fokozatosan, majd komolyan az 1930-as években létrejövő, részben az egyesület tagjaiból szerveződő, nyugati mintájú magyar fasiszta és nemzetiszocialista pártok megalakulásával csökkent. Az ÉME a különböző radi-

(MOVE)⁶ voltak, és mindkettőhöz kötődtek titkos és féltitkos fegyveres, paramilitáris formációk.

AZ ÉME-vel és a MOVE-val is igen szoros kapcsolatban és személyi átfedésben állt a Kettőskereszt Vérszövetség (rövidítve: KKV vagy KKV Sz) nevű katonai titkos társaság / irreguláris katonai alakulat, mely az ilyen titkos szervezetek közül is kiemelkedik, mert esetében jó eséllyel nem csupán valamiféle önszerveződő egyesületről, hanem inkább titokban működő állami, vagy legalábbis kvázi-állami szervről beszél-

kális jobboldali politikai pártok mellett ezzel együtt egészen 1945-ig működött. Történetének első éveiről lásd: ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.; valamint: ZINNER Tibor, *Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november–1920. március közötti történetéhez*, Budapest Főváros Levéltára Közleményei, 1978/1, 251–284.

⁶ A Magyar Országos Véderő Egylet 1918 novemberében, félkatonai-ellenforradalmi egyesületként alakult, és fokozatosan vált a Horthy-rendszer a rendszer egyik legnagyobb tömegbázisú szervezetévé, tagsága nagy részét katonatisztek adták. Egyik alapítója Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök volt. Az 1920-as években az Ébredő Magyarok Egyesületével együtt korszak egyik meghatározó antiszemita-revizionista egyesülete, a vezetésben az 1930-as évek második felétől kezdve a nyilasok és más szélsőjobboldali pártok képviselői kerültek többségbe (pl. Bánkúti László, Baross Gábor, Endre László, Feilitzsch Berthold, stb.). 1942-től vezetősége a magyar szélsőjobboldali szervezetek összefogására mozgósított, tagjai pedig nagy arányban adták a Nyilaskeresztes Párt párthadseregét. 1944 elején 144 fiókegysülettel rendelkezett, melyek egyenként átlagosan 200 tagot számláltak. Csaknem mindegyikhez tartoztak fiatalokat tömörítő lövészklubok. A német megszállás után belügyminiszteri rendelettel a kisebb fasiszta jellegű egyesületeket is a MOVE-be olvasztották. Az egyesület töredékesen fennmaradt iratanyaga kutatható a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában: HU-MNL-OL-P 1360. Történetéről lásd: DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

hetünk. Bár a szervezet az 1920-as évek első felében erősen jelen volt a köztudatban, és számos törvénytelen séget (pl. politikai és egyszerű rabló-gyilkosságokat, merényleteket, puccskísérleteket, stb.) írtak a számlájára a korabeli sajtóban és egyéb forrásokban, iratot mégsem igen keletkeztetett, így működéséről keveset tudunk. Ez a kevés azonban jóval így is jóval több, mint a semmi.

A KKV Sz elvileg nem volt más, mint az Etelközi Szövetség (rövidítve: EX, ET vagy X)⁷ nevű titkos társaság katonai szárnya. Az Etelközi Szövetségről, a korszak kiterjedt befolyással rendelkező, a szabadkőművesség ellenében alakult, annak nacionalista változataként funkcionáló titkos társaságáról titkossága és titokzatossága ellenére viszonylag sokat tudunk. Az EX a magyar irredenta, fajvédő legális és illegális egyesületek többségét is irányította, vagy legalábbis megkísérelte irányítani, így azok ernyőszervezetének is tekinthető. Valószínűleg 1919 novemberében alakult Szegeden, és a későbbiekben kb. 5000 tagot számláló társaságot a 7–12 fős Vezéri Tanács, más néven Nagytanács 1944 végéig többnyire a katonákat tömörítő Magyar Országos Véderő Egylettel (MOVE) együttműködésben irányította, annak a budapesti

⁷ Az Etelközi Szövetség történetéről összefoglaló tanulmányt írt többek között Fodor Miklós Zoltán. Vö. FODOR Miklós Zoltán, *Az Etelközi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156. Mindazonáltal Fodor Miklós Zoltán összefoglaló tanulmánya is szórványos forrásbázison és a témában eddig megjelent szekunder szakirodalmon alapul, így megállapításai vállaltan igen nagyrészt feltételezések.

székházában tartotta összejöveteleit. Az EX rítusaiban és külsőségeiben az általa gyűlölt szabaddkőművességre kívánt hasonlítani, ironikus módon még a székhelyét is a betiltott Magyarországi Symbolikus Nagypáholy lefoglalt Podmaniczky utcai székházában rendezte be. Kapcsolatrendszerén keresztül jelentős hatást gyakorolt politikai életre, befolyását pedig jól mutatja, hogy tagjai voltak a korszak jelentős politikai és katonai vezetői.⁸ Horthy Miklós kormányzó – a róla elterjedt legendákkal ellentétben – pragmatikus, kissé földhözragadt politikusként valószínűleg nem volt tagja egy titkos társaságnak sem, ám mivel bizalmasai közül sokan tagok voltak, így akarát e társaságokban is tudta érvényesíteni. Az EX-be meghívás alapján felvételüket kérők e célra kidolgozott szertartás keretében életre-halálra szóló fogadalmat tettek az irredenta és nemzetvédő célok szolgálatára. A Vezéri Tanács az ország sorsát érintő fontos kérdéseket megtárgyalta. A II. világháború alatt Feilitzsch Berthold, a korszak befolyásos politikusa, aki hosszú időn keresztül a Vezéri Tanács elnöke volt, a nyilasokat kezdte támogatni és fokozatosan magához ragadta az ekkora amúgy már ekkorra egyre kisebb befolyással rendelkező szervezet irányítását.⁹ Az EX-ről, ha szórványosan is, sok minden tudható, az annak katonai szárnyát képező

⁸ Vö. ZADRAVECZ István, *Páter Zadravec titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth Könyvkiadó, 1967. Az eredeti forrás ma az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található: HU-ÁBTL-A-719.

⁹ KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikálisizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012, 177.

KKVSz esetében rosszabb a helyzet. Ha lehet hinni az ellentmondásos forrásoknak, úgy a szervezet minden valószínűség szerint 1919 őszén jött létre az ellenforradalom védelmére, a kommunista és más baloldali erők elleni harcra, valamint az irredentizmus céljaira. Parancsnoka Siménfalvy Tihámér ezredes, később tábornok volt, aki a külföldi szélsőjobboldali szervezetekkel, különösen az osztrák és a német nacionalista mozgalmakkal is kapcsolatot tartott,¹⁰ továbbá vezető szerepet tölthettek be benne a fehérterror olyan hírhedt alakjai, mint Héjjas Iván vagy Prónay Pál paramilitáris vezetők.

Héjjas Iván egyes források szerint a szervezet helyettes parancsnoka is volt. Vezetői között lehetett továbbá a későbbi miniszterelnök, Gömbös Gyula, Endre László, Zadravec István tábori püspök, valamint Görgey György ezredes, a kormányzói testőrség parancsnoka. Katonailag szervezett egységeinek tagjait igen szigorú eskü kötötte. A KKVSz (egyik) legális fedőszerve minden valószínűség szerint egy ideig a Nemzeti Múltunk Kulturális Egyesület volt, mely azonban jóval később alakult meg, mint a titkos társaság maga, az alapszabályát csak 1922-ben hagyták jóvá. Egyes források szerint a KKVSz titkos gyűléseit a Nádor laktanyában (is) (ez a Prónay Pál paramilitáris alakulatával való szoros személyi átfedésekre utal) tartotta, tagjai pedig elsősorban csendőr- és

¹⁰ Vö. HU-MNL-OL-K-64-1921-41-221. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Jelentés a német ORKA és Orgesch irredenta szervezetekkel való tárgyalásról, 1921.

katonatisztek, valamint földbirtokosok és közigazgatási tisztviselők voltak. A budapesti központon kívül minden nagyobb városban működött egy-egy alszervezet, a tagok pedig behálózva a magyar államapparátust elsősorban a kommunista-egyanús egyének megfigyelésével és a baloldali szervezkedések feltérképezésével és megakadályozásával foglalkoztak.

A KKV Sz neve felmerült olyan nagy sajtónyilvánosságot kapott bűnesetek mögött is, mint a nyolc halálos áldozatot követelő, 1922-es antiszemita bombamerénylet az Erzsébetvárosi Demokrata Kör ellen, a három ember életét kioltó 1923-as csongrádi bombamerénylet, vagy épp az ugyancsak 1923-as állítólagos irredenta magyar merényletterv a román királyi pár ellen. Az erzsébetvárosi bombamerénylet peranyaga¹¹ a KKV Sz történetének is igen fontos forrása, ugyanis Csáky Károly honvédelmi miniszter tanúvallomása szerint a KKV Sz a tanácsköztársaság leverése után a fővárosban és vidéken tevékenykedő paramilitáris szervezetek egységes katonai irányítás alá vonása, egyfajta antikommunista rendcsinálás céljából jött létre 1919–1920 tájékán. Ebben az értelemben tehát titkos katonai alakulat, állami szervezet volt, még ha bizonyos tagjai saját indíttatásból követtek is el törvénybe ütköző cselekményeket.¹²

Ezzel egybevágna Ujszászy István tábornok, a magyar katonai titkosszolgálat vezetőjének az ÁVH fogságában,

¹¹ HU-BFL-VII-5-c-25646/1924. Márffy József és társai pere

¹² HU-BFL-VII-5-c-25646/1924 – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 457–469.

1948-ban írott feljegyzései. Ezek szerint az 1920-as években a honvédségen belül titokban, de a kormány és a kormányzó tudtával és beleegyezésével működött egy – elsősorban irredenta indíttatású – külföldi szabotázs-, diverzán- és terrorakciókat kidolgozó és kivitelező csoport, melynek a vezetője ugyancsak Siménfalvy Tihamér ezredes, majd annak 1929-es halála után Papp Dezső alezredes volt. A Siménfalvy-csoport a Várban, a külügyminisztérium épületében működött, tevékenysége pedig a kisantant államokra irányult, közép-távon előkészítve a magyarlakta területek esetleges visszafoglalását. 1936-ban ebből a titkos katonai csoportból nőtt ki a honvéd vezérkar 5. számú, sajtó- és propagandaosztálya, s nevével ellentétben nem csupán a honvédség propaganda-céljait szolgálta, hanem a kisantant államokban szabotázs- és diverzánakciókat is előkészített és végrehajtott a miniszterelnökséggel és a külügy-minisztériummal szoros együttműködésben. A Siménfalvy-, később Papp-csoport, majd a honvéd vezérkar 5. osztálya kétségkívül létezett, és tevékenységükből, valamint Siménfalvy szervezői tevékenységéből akár a KKVSz-szel való szoros átfedésekre következtethetünk.¹³ A KKVSz ebben az értelemben sok hasonlóságot mutat a német Fekete Reichswehrrel, melynek (a náci párthoz is köthető) különböző szabadcsapatait a német kormány is a szigo-

¹³ UJSZÁSZY István, *Vallomások a boltak bázisából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György, KOVÁCS Zoltán András, SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Corvina Kiadó, 2007, 356–359.

rú fegyverkezési korlátozás alatt álló hadsereg félhivatalos tartalékos egységeiként kezelte.

A Kádár-korszakban a marxista történetírás igyekezett a Horthy-rendszer valós befolyással bíró jobboldali társadalmi egyesületeinek és titkos társaságainak jelentőségét és tevékenységét felnagyítani és kihangsúlyozni, olykor már-már afféle árnyékkormányként beállítva e társaságokat. Nincs ez másként a KKVSz esetében sem. Az ellenforradalomról szóló könyvében Nemes Dezső például azt írja, a KKVSz a Horthy-korszak első időszakának egyik legjelentősebb titkos szervezete, melynek megalapításában a Nemzeti Hadsereg első különítmény-parancsnokai vettek részt 1919 júliusában. A szervezet végig a hadsereg irányítása alatt állt, középtávú célja pedig valóban az volt, hogy feszültséget keltsen és lázadást robbantson ki a trianoni békeszerződés után a szomszédos államokhoz csatolt magyarlakta területeken, elsősorban a Csehszlovákiához került Felvidéken, ahová majd a reguláris hadsereg rendcsinálás címén bevonult volna a területek visszafoglalása céljából.¹⁴ Nemes szerint emellett a KKVSz belső kémelhárítással és a kormány által jóváhagyott belföldi terrorcselekmények elkövetésével is foglalkozott, illetve Prónay Pál feljegyzéseire hivatkozva azt is állítja, hogy a szervezet már az Etelközi Szövetség megalakulása előtt létrejött, hiába tartozott később valamilyen módon a jelentős

¹⁴ NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967, 155–160.

személyi átfedések miatt is annak irányítása alá. Nemes meglehetősen határozott állításokat tesz ugyan a KKVSz-ről, ám kevés forrásra hivatkozik, így megállapításainak lehet ugyan igazságtartalma, de mindenképpen kritikával kezelendők. A KKVSz forrásbázisa igencsak szórványos, a kutatók rendelkezésére álló információk a szervezet működéséről ellentmondásosak és homályosak. Az 1920-as években, a Horthy-korszak elején, a tanácsköztársaság bukása utáni polgárháborús időket követően ugyanakkor előfordult számos megdöbbentően súlyos, olykor több ember életét követelő, a korszak titkos és kevésbé titkos egyesületeihez és paramilitáris alakulataihoz köthető, nagy nyilvánosságot kapott bűncselekmény. Ezekkel időről időre érthető módon a KKVSz-t is kapcsolatba hozták mind a közbeszédben, mind a sajtóban, mind pedig a parlamentben.

Az egyaránt külföldi és belföldi konszolidációra törekvő Bethlen-kormány számára mondhatni az 1923-as, nagy felháborodást kiváltó csongrádi bombamerénylet volt az egyik utolsó csepp a pohárban. Bethlen István ígéretet tett a parlament 1924. január 3-ai ülésén, hogy személyesen hallgatja ki Héjjas Iván különítményparancsnokot többek között a csongrádi bombamerénylettel kapcsolatban, és ha a felelőssége kiderül, akkor ugyanúgy járnak el vele, mint bárki mással.¹⁵

¹⁵ Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XVIII. kötet, 337–338. Idézi: SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60, 36.

Héjjast a rendőrség valóban is kihallgatta a csongrádi bomba-merénylet, valamint általánosságban a nacionalista titkos társaságok szervezkedései ügyében, személyesen Nádosy Imre országos rendőrfőkapitány jelenlétében,¹⁶ végül azonban nem látták bizonyítottnak, hogy személyesen köze lenne bármiféle bűncselekményhez, ez pedig minden bizonnyal nem volt más, mint alku a különítményparancsnok és a kormány, esetleg személyesen Horthy Miklós kormányzó között.¹⁷ Horthy mellett elsősorban Gömbös Gyula későbbi miniszterelnöknek lehetett nagy szerepe abban, hogy Héjjast a Horthy-korszakban sosem állították bíróság elé, az általa és az irányítása alatt mások által elkövetett cselekményekért komolyan sosem vonták felelősségre, holott bűnei nagyon sok ember számára nyilvánvalók voltak.¹⁸ Gömbös Gyula 1936-ban bekövetkezett haláláig az Etelközi Szövetség informális és tényleges vezetője volt,¹⁹ és igen alaposan feltételezhető, hogy mind a MOVE-hoz, mind az ÉME-hez kötődő radikális jobboldali paramilitáris alakulatok és titkos-féltitkos szervezetekben is vezető szerepet játszott, noha hivatalos pozíciót a MOVE elnökségén kívül jellemzően nem viselt.²⁰ Arra is számos jel mutat, hogy Gömbös nem csupán a korabeli radikális jobbol-

¹⁶ SERFŐZŐ, i. m. 36–37.

¹⁷ BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10.

¹⁸ BODÓ, i. m.

¹⁹ GERGELY Jenő, *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*, Budapest, Vince Kiadó, 2001, 208.

²⁰ VONYÓ József, *Gömbös Gyula*, Budapest, Napvilág Kiadó, 100–101.

dali szervezetek informális vezetője volt, de tudhatott a különböző paramilitáris alakulatok által eltervezett és végrehajtott bűncselekményekről, és adott esetben támogathatta is azokat,²¹ az Etelközi Szövetség pedig a jobboldali mozgalmak egyfajta irányító szerveként működött. Sokat elárul tehát a radikális irredenta-nacionalista egyesületek, titkos társaságok és a hozzájuk számtalan szállal kötődő paramilitáris alakulatok és a magyar kormányzat kapcsolatáról Héjjas Iván már említett példája. Az egykori paramilitáris vezetőnek nem hogy nem kellett az igazságszolgáltatás előtt felelnie a tetteiért, de később vitézi címet is kapott,²² repülési jogról szóló, egyébként magas színvonalú könyvével jogi doktori címet szerzett, országgyűlési képviselő, majd a közlekedési tárca miniszteri osztálytanácsosa és címzetes államtitkára, a magyar állam jól fizetett és megbecsült hivatalnoka lett. Emelkedését elsősorban Gömbösnek köszönhette, aki később Magyarország miniszterelnöke is lett. A közös múlttal és közös bűnökkel rendelkező, egykor félelmetes hatalommal rendelkező különítményparancsnokok közül leginkább Prónay Pál volt az, aki képtelen volt bármiféle, legalább részleges konszolidációra, illetve, mivel a második királypuccs²³ alkalmával nem fejezte

²¹ VONYÓ, i. m. 101.

²² Héjjas Ivánnak Horthy Miklós kormányzó 1929. június 16-án adományozott vitézi címet. BODÓ, i. m.

²³ IV. Károly 1921. októberi, második visszatérési kísérletének meghiúsításában egyébként Gömbös Gyula mozgósítására a MOVE és az ÉME milicistái mellett, illetve velük olykor személyi átfedésben a Kettőskereszt Vérszövetség irreguláris

ki kellően a kormányzó iránti hűségét, nyugdíjazták és félreállították.

A konszolidáció jegyében az ország különböző területein még mindig működő félkatonai alakulatokat, nemzetvédelmi milíciákat, így a Héjjas vezetése alatt álló Alföldi Brigádot és az Ébredő Magyarok Egyesületének fegyveres alakulatait 1922–1923 folyamán lényegében lefegyverezték, illetve regularizálták, a zavaros, polgárháborús időkre visszavezethető rendvédelmi-katonai jogosítványaikat határozottan és egyértelműen megszüntették.

Ezzel párhuzamosan létrejött ugyanakkor a Belügyminisztérium irányítása alatt álló Nemzeti Munkavédelmi Hivatal²⁴ nevű, elsősorban a sztrájkok és a munkásmozgalmi szervezkedések letörésére szolgáló félkatonai szervezet – kissé anakronisztikusan mondhatnánk, egyfajta *fehér munkásőrség* –, melynek tagjait kézfegyverekkel szerelték fel, és intézkedési, valamint fegyverhasználati joguk szolgálatban a rendőrségével egyezett meg, ezért ez inkább rendőri, mint katonai alakulat-

katonái is részt vettek. Vö. GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012, 101.

²⁴ A Nemzeti Munkavédelem megszervezéséről a Minisztertanács 1921. október 28-án hozott határozata alapján a belügyminiszter III-III/VII.a/1921 sz. bizalmas rendelete intézkedett. 1922. augusztus 4-én a belügyminiszter kérte a Nemzeti Munkavédelem állományának növelését (HU-MNL-OL-K 27-1922. 08. 04./33. napirendi pont). A szervezet tagjait részben az állami alkalmazottak közül toborozták, részben egyetemi hallgatókat igyekeztek beszervezni, de tagjai közé kerültek egykori különítményesek és nemzetvédelmi milicisták is.

nak volt tekinthető.²⁵ Az Alföldi Brigád, az Állambiztonsági Megbízottak Szervezete,²⁶ illetve az ÉME nemzetvédelmi osztályai is ebbe a szervezetbe olvadtak be, tehát jóval szorosabb kormányzati kontroll alatt, de lényegében tovább működhettek.²⁷

A Kettőskereszt Vérszövetség – szoros átfedésben az Alföldi Brigáddal – feltehetőleg ugyancsak a Nemzeti Munkavédelem keretein belül folytatta tevékenységét, érdekes ugyanakkor, hogy Shvoy Kálmán tábornok a naplójában azt írja, a KKVSz csak 1923-ban alakult meg ezen a néven, éppen a Héjjas Iván vezette Alföldi Brigád egyfajta utódszerveként, tevékenységét pedig állítólag Főtartalék fedőnéven a Belügyminisztérium és a Nemzeti Munkavédelem keretein belül

²⁵ HU-MNL-OL K 26-XXII-6010. Idézi: SERFŐZŐ, i. m. 36.

²⁶ Az Állambiztonsági Megbízottak Országos Szervezete 1919 augusztusában alapított, polgári segédrendőri és titkosszolgálati szervezet volt, melynek a tanácsköztársaság bukása után elsődleges feladata a kommunista szervezkedések figyelése és az esetleges munkássztrájkok letörése volt. A belügyminisztérium irányítása alá tartozott, polgári ruhás, fegyvert viselő, segédrendőri munkájuk mellett polgári foglalkozásukat is tovább űző tagjainak jogosítványai nagyjából a rendőrség jogosítványainak feleltek meg. Vezetője dr. Szemere Béla kórházi főorvos volt, aki szorosan kötődött az Ébredő Magyarok Egyesületéhez és más szélsőjobboldali szervezetekhez, és aki egyik szereplője volt a már ismertetett, a német szélsőjobboldali politikai erők, Hitler és Ludendorff tábornok támogatásával tervezett komolytalan, 1923-as államcsínykísérletnek. Az ÁBM 1922 októberében formálisan beolvadt a Nemzeti Munkavédelem szervezetébe, de egy ideig még igyekezett megőrizni önállóságát. Vö. Jegyzőkönyv az ÁBM és a NMV együttműködésére vonatkozó megállapodásról, 1922. október 2. Közli: *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II.*, 187–188.

²⁷ Vö. DÓSA, i. m. 151–152.

folytatta. Shvoy így magának a szervezetnek a geneziséét is erre az időszakra, az 1923-as év végére datálja.²⁸

A KKVSz Nemzeti Munkavédelembe történő integrálásáról egyébként levéltári forrás is fennmaradt: egy bizalmas belügyminisztériumi körlevél 1926-ból, mely megtiltja az NMV tagjainak, hogy az új sztrájkterő segédrendőri szervet akár egymás között is a Kettőskereszt Vérszövetség névvel illessék, mivel ahhoz a köztudatban meglehetősen rossz emlékek fűződnek.²⁹

Csáky Károly honvédelmi miniszter a Márffy József és társai bombaperében tett, már idézett vallomása, a Kettőskereszt Vérszövetség történetének egyik legfontosabb levéltári dokumentuma szerint a KKVSz ugyancsak a tanácsköztársaság leverése után a fővárosban és vidéken tevékenykedő paramilitáris szervezetek egységes (katonaszakmai) irányítás alá vonása és egyfajta antikommunista rendcsinálás céljából jött létre, mégpedig feltehetőleg valamikor 1919–1920 tájékán.³⁰ Ezután 1923 körül oszlott fel abban a formában, ahogyan korábban működött, Csáky ez alatt pedig feltehe-

²⁸ SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945*, forráskiad. PERNEKI Mihály Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983, 90–95.

²⁹ HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473 – A Magyar Királyi Belügyminisztérium bizalmas körlevele a törvényhatóságoknak és a rendőrkapitányságoknak a Nemzeti Munkavédelmi Tartalék a megszűnt Kettőskereszt Vérszövetséggel való kapcsolatba hozása tárgyában, Budapest, 1926. március 5.

³⁰ HU-BFL-VII-5-c-25646/1924 – Márffy József és társai büntetőpere – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve – gróf Csáky Károly honvédelmi miniszter vallomása.

tőleg ugyancsak a KKVSz Nemzeti Munkavédelembe történő integrálását érti, ami egyébként hivatalosan 1922 vége felé, a gyakorlatban talán valamivel később következett be.

Az 1923. október 19-ei, 7502. számú kormányrendelet valóban megtiltotta az állami alkalmazottaknak, így a fegyveres testületek tagjainak is a részvételét olyan egyesületekben, amelynek tevékenysége az állam törvényes rendje ellen irányul vagy azzal összeegyeztethetetlen, illetve nem rendelkeznek a belügyminiszter által jóváhagyott alapszabállyal, tehát lényegében a titkos társaságokban való tagságot tiltotta meg.³¹ A valóságban persze az állam számára tovább sem volt könnyű ellenőrizni – már persze ha jobboldali társaságok esetében valóban ellenőrizni akarta –, ki miféle egyesületben, társaságban tag, kikkel, hogyan és milyen célok érdekében tart kapcsolatot, pláne, ha az adott titkos szervezet érthető konspiratív okokból nem, vagy csak minimális mértékben képzett iratot.

Az elvileg feloszlatott radikális jobboldali titkos társaságok működésének egyfajta utójátéka volt az 1925-ben kirobbant, ma már jól ismert, nagy bel- és külpolitikai visszhangot kiváltó frankhamisítási botrány, mely mind célját, mind megvalósítását tekintve elhibázott és Magyarországra nézve középtávon sokkal inkább káros, mint hasznos akciónak bizonyult.³² A frankhamisításról elmondható, hogy

³¹ Budapesti Közlöny, 1923. október 24.

³² A frankper iratanyaga fennmaradt Budapest Főváros Levéltárában: HU-BFL-VII-18-d-193/1926; valamint a tárgyalási jegyzőkönyvek kivonatait a Magyar Távirati Iroda napi hírei is közzélték: HU-MNL-OL-K 429–1926. 05. 07.–10. 14.

minden valószínűség szerint igen mélyen érintettek voltak benne a legmagasabb magyar politikai körök, még ha a szereplők nem is egyforma intenzitással álltak ki a szándék mellett. Tény, hogy 1925. december 15-én Amszterdamban a holland rendőrség őrizetbe vette Jankovich Arisztid magyar honvéd ezredest, gróf Csáky Károly honvédelmi miniszter sógorát,³³ miután hamis ezerfrankos bankjegyekkel akart fizetni, majd szállodai szobája átkutatása során egész bőröndnyi hamis pénzt találtak a nyomozók, ez pedig olyan nemzetközi botrányt okozott, mely majdnem a miniszterelnök, Bethlen István lemondásával végződött. Jankovich diplomata státuszára hivatkozva akart kibújni a felelősségre vonás alól, és a magyar külügyminisztérium diplomáciai futárigazolványát mutatta fel a holland rendőrségnek, ráadásul a magyar külügyminisztérium meg is erősítette Jankovich diplomáciai megbízásának tényét, mindez pedig nyilván szintén a magyar kormány magas szintű érintettségére utalt. Nem sokkal később rendőrkézre kerültek Jankovich ezredes bűntársai, Mankovich György harisnyagyáros és újságíró, valamint Marsovszky György újságíró, volt tüzér hadnagy, Gömbös Gyula korábbi parlamenti titkára is.³⁴

https://library.hungaricana.hu/hu/view/Frankper_1926_frankper/?pg=0&layout=s

³³ Ebből kifolyólag az is nehezen képzelhető el, hogy gróf Csáky Károly honvédelmi miniszter valamilyen szinten ne lett volna involvált a frankhamisításban.

³⁴ ABLONCZY Balázs, *A miniszterelnök élete és halála. Teleki Pál (1879–1941)*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018, 165.

Bár maga a botrány csak 1925-ben tört ki, a szervezkedés már 1922 körül megkezdődött, és a magyar politikai erők egy része ebben az időben élnék kapcsolatban állt a német (elsősorban bajor) szélsőjobboldali politikai szereplőkkel.³⁵ Ha kissé leegyszerűsítjük a dolgot, ennek a *fehér internacionálé*-nak is nevezett közép-európai (radikális) jobboldali politikai erők közötti együttműködési kezdeményezésnek volt egy mellékszála a komolytalan, Ulain Ferenc fajvédő képviselő és társai által megvalósítani kívánt puccsterv 1923-ban.³⁶ A hamis frankok nyomtatása és forgalomba hozatala a francia gazdaság gyengítése céljából eredetileg radikális jobboldali német katonai és politikai körök terve volt, a németek azonban a müncheni sörpuccs kudarca után félretették az ötletet.³⁷ A tervet végül hasonló szellemiségű, magyar irredenta politikai szereplők valósították meg, mégpedig német segítséggel beszerzett eszközökkel. A frankhamisítás egyik vezéralakja, Windisgrätz Lajos herceg, egykori közlélmzési miniszter, a magyar legitimista politika erők egyik vezéralakja az 1920-as években már jó kapcsolatokat ápolt a magyar szélsőjobboldallal is, így az akkor feltörekvő fajvédő politikussal, Gömbös Gyula későbbi miniszterelnökkel is, így Gömbös, a nagy politikai manipulátor és a korabeli jobboldali titkos társaságok *spiritus rector*ának szerepe ebben az ügyben is

³⁵ ABLONCZY Balázs, *A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések*, Múltunk, 2008/1, 29–56, 33.

³⁶ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ulain Ferenc és társai pere.

³⁷ ROMSICS Ignác, *Bethlen Istrán*, Budapest, Helikon Kiadó, 293.

egyértelműnek látszik. Egyértelműnek látszik már csak azért is, mert többek között a fentebb említett Marsovszky György hadnagy, Gömbös Gyula egykori titkára volt az egyik terjesztő, aki hamis frankbankjegyekkel lelepleződött. Marsovszky a frankperben később egyébként zavarosan túlzó, romantikus vallomást tett, mely szerint meggyilkolták volna, ha megpróbál kiszállni az ügyből, végül idegkimerültséggel egy időre egy hollandiai szanatóriumba került.³⁸

A hamisítási ügy további fontos szereplője volt Arthúr Schultze litvániai születésű német bankszakember is, aki a körülményeket egyébként komolyabb hamisítási akcióra alkalmatlannak minősítette. A kormány és a legmagasabb magyar politikai körök támogatásáról tanúskodik meglehetősen egyértelműen többek között Gerő László honvéd őrnagy, katonai térképész szerepe, aki a trianoni békeszerződés katonai korlátozásai okán rejtetten működő, formálisan a Pénzügyminisztérium alárendeltségébe tartozó Állami Térképészeti Intézet egyik alapítója volt. Schultze és Gerő lényegében együtt biztosították a technikai hátteret és szakértelmet a hamis bankjegyek előállításához, a hamis pénz nyomtatására használt gépek pedig 1924. augusztus 8-án érkeztek meg Magyarországra Németországból, Münchenből.³⁹ A hamisításhoz szükséges papírt a magyar összeesküvők ugyancsak

³⁸ ABLONCZY, i. m. 50–51.

³⁹ ABLONCZY, i. m. 37.

Németországból szerezték be, mégpedig Eugen Trauttman müncheni térképnyomdász közreműködésével.⁴⁰

Gerő László későbbi visszaemlékezése szerint szintén a magyar állami vezetés maga szintű érintettségéről tanúskodik, hogy Janky Kocsárd (ekkoriban még ugyancsak rejtésben tevékenykedő) honvéd vezérkari főnök⁴¹ 1925-ben feltehetőleg mindenről tudott, az egyik hamisításhoz használt, külföldről rendelt nyomdaberendezés árát pedig egyenesen a magyar Pénzügyminisztérium egyenlítette ki.⁴² Ezzel együtt magának Bethlen István miniszterelnöknek a feljegyzései is arról tanúskodnak, hogy ő maga már viszonylag korai stádiumban, 1922-ben tisztában volt a majdani hamisítók szándékával,⁴³ és barátját, Teleki Pál korábbi miniszterelnököt kérte meg, hogy a hamisítást lehetőleg minden erejével igyekezzen megakadályozni.⁴⁴

⁴⁰ ABLONCZY, *A miniszterelnök élete és halála. Teleki Pál (1879–1941)*, 168.

⁴¹ A trianoni békeszerződés megtiltotta a vesztes országoknak a fegyverkezést és a hadászati értelemben véve komolyabb, támadó hadműveletek végrehajtására alkalmas hadsereg fenntartását, ezért a fegyverkezés és hadseregfejlesztés sokáig – Németországhoz hasonlóan – Magyarországon is csak titokban folyhatott. Vezérkara, tervező- és kidolgozó-szervezete általában harcképesebb hadseregeknek van, Magyarországnak ellenben ekkoriban formálisan csak minimális létszámú, területvédelmi és belbiztonsági feladatokra alkalmas katonasága lehetett, a vezérkar és a tényleges vezérkari főnök tehát egy ideig rejtve tevékenykedett.

⁴² ABLONCZY, *A frankhamisítás*, 40.

⁴³ *Bethlen István titkos iratai*, forráskiad. SZINAI Miklós, SZÚCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1972, 204–207. Idézi: ABLONCZY, i. m. 41.

⁴⁴ ABLONCZY Balázs, *A miniszterelnök élete és halála*, 167–171.

Bethlen Istvánról minden valószínűség szerint elmondható, hogy józan gondolkodású reálpolitikusként igyekezett elejét venni a Magyarország stabilitását és külkapcsolatait veszélyeztető, kalandorjellegű szabotázsakciónak, és bár politikai felelősség az ügyben terhelheti, büntetőjogi valószínűleg nem.⁴⁵ A Térképészeti Intézettel munkakapcsolatban álló Teleki Pál saját későbbi vallomása szerint szemmel tartotta Gerő Lászlót, és arra igyekezett rávenni, hogy győzze meg Windischgrätz Lajost: a hamisítás nem kivitelezhető abban az értelemben, hogy annak eredményeképpen elfogadható minőségű, a lebukás kockázata nélkül forgalomba hozható hamis frankbankjegyek keletkezzenek, illetve Nádossy Imre országos rendőrfőkapitány is utasításba kapta, hogy figyeljen oda a szervezkedésre, és az érintetteket igyekezzen lebeszélni róla.⁴⁶

Mint nem sokkal később kiderült, ironikus módon Nádossynak, aki az 1920-as években számos jobboldali, irredenta titkos társaságban, többek között az Etelközi Szövetségben is vezetőségi tag volt,⁴⁷ illetve egyes vélemények szerint a Kettőskereszt Vérszövetségben is vezető szerepet töltött be,⁴⁸ irányító szerepe volt az irredenta célokat szolgáló frankhamisításban, nem csupán hallgatólagosan támogatta és nézte azt tétlenül a rendőrség első embereként. A hamisítók

⁴⁵ ROMSICS, i. m. 296–297.

⁴⁶ ABLONCZY, *A frankhamisítás*, 37–38.

⁴⁷ ZADRAVECZ, i. m. 188–189.

⁴⁸ CSÁNK Endre, *Nádossy, a titkos társaságok vezére*, Magyarország, 1926. április 4., 7.

körülbelül 35 000 darab ezerfrankos bankjegyet terveztek előállítani és forgalomba hozni, ebből a valóságban – több ütemben és változó technikával, kő- és fémnyomatokkal is⁴⁹ – körülbelül 30 000 darab, változó minőségű hamisítvány készült el, ebből körülbelül 4400 volt jó, 9000 közepes, 16 000 darab pedig gyatra minőségű.⁵⁰ Jankovich Arisztid és bűntársai amszterdami fiaskója után a terjesztőket, közreműködőket sorra tartóztatták le Hamburgban, Koppenhágában és Milánóban. A magyar hatóságok végül főszervezőkként őrizetbe vették Windischgrätz Lajos herceget, a titkárát, Rába Dezsőt, a komornyikját, Kovács Gáspárt, valamint a tevékenységüket éveken át fedező Nádosy Imre országos rendőr-főkapitányt.

A magyar bíróság a perben Teleki Pált tanúként hallgatta meg, aki minden valószínűség szerint – később nyilvánosságra került feljegyzéseinek tanúbizonysága alapján – jóval többet tudott annál, mint amit a bíróságnak elmondott, és jóval jelentősebb szerepe volt az ügyben, mint ahogyan azt a perben hivatalosan értékelték.⁵¹ Rába Dezső a bíróság előtt

⁴⁹ A frankhamisítás numizmatika és technikai hátteréről bővebben lásd: GARAMI Erika, *Az 1920-as évekbeli magyarországi frankhamisítás numizmatikai vonatkozásai*, Numizmatikai Közlöny, 2003-2004/CII–CIII, 65–71.

⁵⁰ ABLONCZY, i. m. 37.

⁵¹ Ablonczy Balázs is felhívja rá a figyelmet összegző tanulmányában, hogy miniszterelnökként még Teleki Pál nevezte ki Nádosy Imrét országos rendőr-főkapitánynak, Gerő László katonai térképészt a cserkészmozgalomból ismerte, Mészáros Gyula turkológussal, a szokolhamisítási ügy kulcsfigurájával pedig még a Turáni Társaságban dolgozott együtt. Mészáros Gyula a frankhamisításban is

tett vallomásában ugyancsak Telekit jelölte meg, mint a frankhamisítás egyik irányítóját. Bethlen István miniszterelnök pozíciója egy időre instabillá vált, de végül a helyén maradt, többek között azért, mert a nyugati nagyhatalmak részben őt, mint nyugatias gondolkodású-orientáltóságú politikust látták a magyarországi konszolidáció és stabilitás biztosítékának.⁵² Bethlent persze nagyon komoly támadások érték az ellenzék részéről, és a szomszédos kisantant országok, többek között Edvard Beneš csehszlovák elnök is úgy ítélte meg, hogy a magyar miniszterelnök is jelentős szerepet játszhatott a frankhamisítási ügyben, és Bethlen lemond(at)ását szorgalmazta.⁵³ Francia részről felmerült ugyanez a lehetőség, és a magyar állami Térképészeti Intézet hamisításban játszott szerepe miatt még Magyarország ellen lefolytatandó, igen szigorú katonai vizsgálat lehetősége is felmerült. Elsősorban az angol és az olasz kormány és diplomácia közbenjárásának köszönhető, hogy Bethlent végül is a Népszövetség és a Nagykövetek Tanácsa nem marasztalta el különösebben, sőt, Anglia, s az ország nevében Austin Chamberlain brit külügyminiszter a konszolidáció jegyében nem csupán Magyarország nemzetközi pénzügyi, de katonai ellenőrzésének mihamarabbi

szerepet játszott, Teleki szoros kapcsolati hálója az érintettekkel igen határozottan a volt és későbbi miniszterelnök vezető szerepére utal. Vö. ABLONCZY, i. m. 48.; valamint: ABLONCZY Balázs, *Keletre, magyar! A magyar turanizmus története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2016, 103–104.

⁵² ROMSICS, i. m. 295–296.

⁵³ ROMSICS, i. m. 294.

megszüntetését is támogatta.⁵⁴ Bethlen rutinos réal-politikusként ügyesen lavírozott mind a kül-, mind a belpolitikai színtéren, Magyarországon pedig, ahol Trianon sérelme és az irredentizmus eszméje érthető módon hatotta át a közvéleményt, sokan egyenesen hazafias cselekedetként értékelték a balul sikerült pénzhamisítási akciót, a hamisítókkal látszólag szolidáris miniszterelnök imázsa pedig egyenesen növelte Bethlen népszerűségét.⁵⁵ Horthy Miklós kormányzó ugyancsak megrendíthetetlenül támogatta a miniszterelnököt, akinek így a hatalmas botrányból sikerült maga és kormánya számára politikai tőkét kovácsolnia. Bár Bethlen István kormánya 1926. október 14-ével formálisan lemondott, a kormányzó ezt nyilván nem fogadta el.⁵⁶ Ellenben mindez jó alkalom volt arra, hogy a frankhamisítási botrányban leginkább kompromittálódott kormánytag, a rendőrséget is felügyelő Rakovszky Iván belügyminiszter, aki feltehetőleg fedezte Nádosy Imre és társai tevékenységét, szükséges tisztázatként 1926. október 15-ével távozhasson a miniszteri székéből, a belügyi tárca élén pedig Scitovszky Béla követte.⁵⁷

A frankügy tárgyalása során, a bíróság előtt a vádlottak gyakorlatilag mind hazafias tettek vallották cselekedetüket, ez pedig számottevően enyhítette a büntetésüket. Windischgrätz Lajost négy évre ítélték, ennek egy részét szanatórium-

⁵⁴ ROMSICS, i. m. 295.

⁵⁵ ROMSICS, i. m. 297.

⁵⁶ ROMSICS, i. m. 297–298.

⁵⁷ ROMSICS, i. m. 298.

ban és szállodákban töltötte le. Német társa, Arthur Schultze litván származású bankszakember idegösszeomlást kapott, majd egy elmeógyógyintézetben gyomorvérzés következtében idő előtt elhalálozott.⁵⁸ Nádasy Imre rendőrfőkapitányt a bíróság három és fél év börtönre ítélte, de Horthy Miklós jóvoltából végül kormányzói kegyelemben részesült,⁵⁹ és rövidesen szabadon távozhatott, majd nyugállományba vonult.⁶⁰ Rába Dezső, Windischgrätz titkárát a Kúria mindössze tíz hónap börtönbüntetésre ítélte.⁶¹

A frankhamisítás eseményei és háttere, illetve az akció ideológiai mozgatórugói mára jórészt ismertek, és az irredenta titkos társaságok, többek között a Kettőskereszt Vérszövetség szerepe az ügyben is bizonyíthatónak látszik, hiszen Siménfalvy Tihamér ezredes, a titkosszolgálati jellegű, diverziós tevékenységet végző katonai alakulat vezetője a Honvédelmi Minisztériumon belül viselt bizalmas beosztásából fakadóan segédkezett a frankügy eltussolására tett kísérletekben is, illetve a per folyamán közvetített a vádlottak között.⁶² A

⁵⁸ ABLONCZY, *A miniszterelnök élete és halála*, 169.

⁵⁹ A Budapesti Törvényszék végzése Nádasy Imre kormányzói kegyelemben való részesítése tárgyában, 1928. április 4., in *Iratok az ellenforradalom történetéhez III.*, 588–590.

⁶⁰ Nádasy Imre kérvénye a belügyminiszterhez nyugdíjának folyósítása ügyében, 1928. május 14., in *Iratok az ellenforradalom történetéhez III.*, 593.

⁶¹ *Iratok az ellenforradalom történetéhez III.*, 837.

⁶² Vö. PINTÉR István, *Ki volt Horthy Miklós?*, Budapest, Zrínyi Könyvkiadó, 1968, 103–104; valamint DÓSA Rudolfné, i. m. 134. Ha a marxista történészek rendszerváltás előtt keletkezett szakmunkáit elfogult történelemszemlélet jellemzi is,

Kettőskereszt Vérszövetség neve még a tárgyaláson is felmerült, a tárgyalásvezető bíró többek között Vass József népjóléti és munkaügyi minisztert, a miniszterelnök állandó helyettesét kérdezte, mit tud a jobboldali titkos társaságok szerepéről az ügyben, ő azonban azt állította, legfeljebb az ellenzéki sajtóból, névről ismeri ezeket a szervezeteket, és semmiféle tudomása nincs a működésükről vagy a frankhamisításban játszott szerepükről.⁶³

A feltűnően enyhe ítéletek kiszabása után a botrány viszonylag gyorsan elsimult, és a károsult francia Banque de France mindössze jelképes 1 frank kártérítést kért a magyar államtól. Összességében ugyanakkor elmondható, hogy az ügy jelentős presztízavesztést okozott a fokozatosan konszolidálódó, ám az első világháború, a trianoni terület-elcsatolás és a többszörös polgárháború traumáinak nyomait még mindig szükségszerűen magán viselő Magyarországnak. A magyar ellenzéki és a nemzetközi sajtó az ügy kapcsán negatív színben tüntette fel mind Bethlent és Telekit, mind pedig Horthy Miklós kormányzót, továbbá a francia állam sem rejtette véka alá azon véleményét, hogy az igen kínos és Franciaország irányában barátságtalan incidensért alapvetően a legmagasabb rangú magyar politikusokat is felelősnek

sok megállapításuk nyilván helytálló. A Siménfalvy Tihamér szerepéről tanúskodó levéltári forrás: Windischgrätz Lajos 1926 elején a gyűjtőfogházban írt sajátkezü naplója, 1926 január–június, in *Iratok az ellenforradalom történetéhez III.*, 545–549.

⁶³ HU-MNL-OL-K 429–1926. 05. 07.–10. 14. 329. o.

tartja.⁶⁴ A magát a bíróságon jogi értelemben tisztázó Teleki neve mellett a diplomáciai iratokban még jó ideig ott maradt a „frankhamisításban érintett” megjelölés, és egy időre visszavonult a parlamenti politizálástól – az 1926-os választásokon nem indult a kormánypárt képviselőjelöltjeként.⁶⁵

Nem csupán a végjátéknak tekinthető, 1925-ös frankhamisítás, de már az 1923-as és az 1924-es évek is kétségtelesen fordulópontot jelentettek a magyar nacionalista paramilitáris titkos társaságok, mind pedig az ezekkel igen szoros átfedésben lévő társadalmi egyesületek (elsősorban az Ébredő Magyarok Egyesület és Magyar Országos Véderő Egylet), illetve úgy általánosságban az amúgy egyre inkább diverzifikálódó magyar szélsőjobboldal, mint politikai erő történetében, ami a befolyásukat illeti, mégis utalnak arra adatok és iratok, hogy a hasonló organizációk működése érthető módon e fordulópontok után sem szűnt meg teljes egészében. Mindezzel együtt úgy tűnik, a Belügyminisztérium és az államrendőrség még ekkor, 1926-ban is szemmel tartott bizonyos titkos és féltitkos szélsőjobboldali organizációkat, amelyek nyilván sokkal kisebb intenzitással, de tovább folytatták a tevékenységüket. Erről tanúskodik a Magyar Királyi Belügyminisztérium bizalmas jelentése a titkos társaságok felfedése tárgyában.⁶⁶ Ezzel együtt nyilván a korszak

⁶⁴ ABLONCZY, *A frankhamisítás*, 49.

⁶⁵ ABLONCZY, *A miniszterelnök élete és halála*, 172.

⁶⁶ HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250.

legbefolyásosabb, politikusokat, katonai vezetőket és közigazgatási tisztviselőket tömörítő, politizáló titkos társasága, az Etelközi Szövetség sem szűnt meg létezni, hanem tovább tevékenykedett, formálisan báró Feilitzsch Berthold, a korszak befolyásos politikus, informálisan inkább Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök, ebben az időszakban éppen az ellenzéki Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt elnökeke irányítása alatt.⁶⁷ Az EX ebben az időben éppen Gömbös és köre ellenzékbe vonulása miatt veszített jelentőségéből,⁶⁸ illetve Bethlen ezt a társaságot is saját politikai rendszerébe illesztette és pacifikálta, a radikálisabb vezetőségi tagokat pedig többnyire jól fizető állami állásokkal csendesítette le.⁶⁹ A Belügyminisztérium fent említett bizalmas rendőri jelentése alapján azonban továbbra is létezett számos olyan titkos vagy részben titkos szerveződés, amelyeket a kormányzat is érdemesnek talált arra, hogy szemmel tartsa működésüket. A dokumentum a (paramilitáris elvek szerint szerveződő) felsőoktatási bajtársi szövetségekkel indít, melyek ernyőszervezete, az Ifjúsági Légiónak megállapítása szerint nem egészen nyilvánosan működik, illetve szoros az összefonódás és az ÉME-vel és a MOVE-val, melyek sportosztályai az egyetemi bajtársi szövetségek tagjait (katonai) jellegű kiképzésben is részesíti, illetve a tagok a titkos társaságokra jellemző fogadalmat is

⁶⁷ SHVOY, i. m. 110–111.

⁶⁸ FODOR Miklós Zoltán, *Az Etelközi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156, 148.

⁶⁹ ZADRAVECZ, i. m. 141.

tesznek. Az irat az összesen 21 alábbi felsőoktatási diákszervezetet, vagy elsősorban felsőoktatásban tanuló tagokból álló organizációt egyértelműen a radikális jobboldali társaságokként kezeli: Medikusok Légiója (Orvostanhallgatók Bajtársi Egyesülete), Csaba Bajtársi Egyesület Légiója, Centrum Bajtársi Szövetség, Gábor Áron Szövetség Légiója, Bethlen Gábor Köri Légió, Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Légiója, Turul Bajtársi Szövetség Légiói, Műegyetemi Légió, Szepesi Szövetség Légiója, Délvidéki Menekült Diákok Légiója, Állatorvosi Főiskola Légiója, Közgazdasági Hallgatók Légiója, Bencés Diákok Légiója, Ludovikások Légiója, Corporatio Flavia, Nagy-Magyarország, Szittyák Magyar Fascista Tábora, Botond Légió, Vasváry Pál Kör, az Eötvös Collegium Volt Tagjainak Bajtársi Egyesülete, Cselekvő Magyarok Tábora.

Habár a korszak legnagyobb jobboldali, a radikalizmust sem nélkülöző diákszervezetéről, a Turul Szövetségről szóló monográfiájában Kerepeszki Róbert maga is idézi a szóban forgó dokumentumot, és felhívja rá a figyelmet, hogy a névtelen jelentéstevő (feltehetőleg a politikai rendőrség különböző titkos szervezetekbe beépült nyomozója) számos ponton a diákszervezetek ügyeiben és működésében való tájékozatlanságáról tesz tanúbizonyságot,⁷⁰ és a jelentés e pontatlanságok miatt alapos forráskritikával kezelendő, a politizáló és többnyire az erős antiszemitizmusig jobboldali

⁷⁰ KEREPESZKI, *A Turul Szövetség*, 107–108.

diákmozgalmak és a radikális jobboldali egyesületek (ÉME, MOVE) és a velük átfedésben álló titkos társaságokkal való kapcsolatra maga is felhívja a figyelmet.⁷¹ Kerepeszki kiemeli továbbá, hogy az említett egyetemi bajtársi szövetségeit érthető módon szoros kapcsolat fűzte a korszak nacionalista szakmai érdekvédelmi szervezeteihez is, a tagfelvételt pedig eleve szigorúan jobboldali (többnyire antiszemita) világnézethez kötötték.⁷²

Érdekes ugyanakkor, hogy a dokumentum kitér az elvileg feloszlott, de a valóságban megítélése szerint továbbra is fékezett habzással működő, mintegy 2000 tagot számláló, Héjjas Iván vezette Alföldi Brigádra, az Ébredő Magyarok Egyesülete – az erzsébetvárosi bombamerénylet után is valamilyen szinten még mindig működő – IX. kerületi nemzetvédelmi osztályára, valamint az ÉME és a MOVE kebelében működő számos kisebb titkos társaságra, körre, bennfenteskedő frakcióra.

Ilyenek például a teljesség igénye nélkül az Ébredő Magyarok Egyesületén belül: az ÉME számára propaganda tevékenységet végző titkos Mázoló (plakátragasztó) Különítmény, a legitimista ÉME-tagokat tömörítő Prónay-törzs, az ÉME egyfajta sajátos, jobboldali munkásmozgalmi milíciájaként működő Józsefvárosi Munkásifjak, az intrazigens Nem-

⁷¹ KEREPESZKI, i. m. uo.

⁷² KEREPESZKI, i. m. uo.

zetvédők Szövetsége, vagy éppenséggel a súlyos bűncselekményekkel kapcsolatba hozható Cselekvő Magyarok Táborá.⁷³

A titkos társaságokat felfedni szándékozó jelentés a MOVE keretei között továbbá az alábbi titkos frakciókat sorolja fel: Nem-Nem-Soha Társaság, a MOVE kebelébe tartozó férficserkészek, Leszerelt Tisztek Önvédelmi Szervezete (ezen belül a különböző első világháborús honvéd csapattestek veteránegyesületei), illetve a Riadótábor nevű, elsősorban leszerelt és nyugalmazott katonatisztekkel álló, állítólag gumibotokkal és revolverekkel felszerelt paramilitáris csoport – leírása sokban emlékeztet a Kettőskereszt Vérszövetségre –, mely szoros kapcsolatban áll a Vasutasok Országos Gazdasági Egyesületével, és szükség esetén pillanatok alatt képes egy, a vasúti forgalmat megbénító sztrájk megszervezésére. Megemlíti továbbá a jelentés még a Magyar Tudományos Fajvédő Egyesületet is, mely az Etelközi Szövetség fedőszerve volt, tehát – valószínűleg a jelentéstevő tudtán kívül – lényegében a korszak legbefolyásosabb politizáló titkos társaságát is lajstromba veszi.

Gömbös Gyula neve – nem meglepő módon – számos szervezetnél megjelenik vezetőként, vezetőségi tagként, és a jelentés arra is kitér, hogy Gömbös állítólag még 1923-ban egy – nyilván a radikális jobboldali politikai erők nemzetközi együttműködése jegyében – olyan okiratot küldött Mussolini olasz diktátornak, amely szerint a magyar nacionalista titkos

⁷³ HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250.

társaságok teljes létszáma ez időben meghaladhatta a 200.000 főt. Ezzel a számmal a jelentés is erősen vitatkozik, egyszerűen illuzórikusnak nevezve azt, hiszen megítélése szerint a különböző radikális jobboldali szervezetek tagságának személyi átfedései miatt extrém esetben olyan is előfordulhatott, hogy egyetlen ember tíz ilyen szervezetben is tag volt egyszerre, így tízszeresen jelent meg az összesített taglétszám-ban.⁷⁴ A szóban forgó bizalmas rendőri jelentés tartalmazhat tárgyi tévedéseket, ez pedig alapos forráskritikára adhat okot, illetve számos, a jelentéstevő által titkos szervezetnek minősített organizáció esetén csupán a vezetőket, a székhelyet és a taglétszámot adja meg. Ezzel együtt talán mégis elmondható, hogy összességében igyekszik az ilyen szervezeteket a helyükön kezelni, és mindenképpen kiolvasható belőle, hogy az irat keletkezésének idején, 1926-ban e társaságok már valóban nem rendelkeztek akkora tagsággal és befolyással, mint bethleni konszolidáció időszakának legelején, illetve a társadalomra és a fennálló politikai rendszerre való veszélyességük is minimális volt – Bethlen konszolidációs politikájának következtében sokkal inkább mérsékeltek a tevékenységüket, és egy időre beilleszkedtek, integrálódtak a fennálló politikai rendszer működésébe.⁷⁵

⁷⁴ Uo.

⁷⁵ Itt kell megjegyeznünk, hogy a Magyar Királyi Belügyminisztérium rezervált iratai (HU-MNL-OL-K 149) 1920-as évekbeli anyagában meglehetősen kevés olyan titkosrendőri jelentés vagy egyéb irat maradt fenn, amely a korabeli szélső-jobboldali szervezetekkel foglalkozik és hatósági megfigyelésükről tanúskodik.

Ha – némi leegyszerűsítéssel, ám erre mégis megvan az alapunk – Gömbös Gyulát tekintjük a korai magyar radikális jobboldal (egyik) vezető politikusának, akkor elmondható, hogy a Bethlen-korszakban a miniszterelnöknek valóban sikerült a kormánypárttól jobbra álló politikai erőket a konszolidáció rendszerébe illeszteni. Gömbös Gyula egy ideig a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párt vezetőjeként ellenzékben volt kénytelen politizálni, 1927-ben azonban Bethlennel kötött kompromisszumai jegyében visszatért a kormánypártba, és 1928-ban honvédelmi államtitkár, majd 1929-ben honvédelmi miniszter lett.⁷⁶ Az ambiciózus politikus először a pártpolitikától viszonylag távol, szakpolitikusként elsősorban a hadsereg átszervezési és fejlesztési lehetőségeivel foglalkozott,⁷⁷ majd jórészt a nagy gazdasági világválság, és Bethlen részben ebből következő 1931. augusztus 24-ei lemondása végül a kezébe adta a lehetőséget a kormányzati hatalom megszerzésére.⁷⁸ Kormányzása során Gömbös

Habár a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára vonatkozó irategyüttesei jelentős iratpusztulást szenvedtek el, a tendencia így is nyilvánvaló. A Horthy-korszak rendvédelmi szervei a Tanácsköztársaság rossz emlékezete okán elsősorban a szélsőbaloldalt tekintették a fennálló politikai rendszerre veszélyes politikai irányzatnak, és csak másodsorban a szélsőjobboldalt, melyet a Bethlen-kormány megkísérelt saját, egyfajta lojális ellenzékévé alakítani, jó ideig nem is sikertelenül. Vö. VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015, 51–81.

⁷⁶ GERGELY Jenő, *Gömbös Gyula*, 197–216.

⁷⁷ GERGELY, i. m. 198–199.

⁷⁸ ROMSICS, i. m. 420–421.

persze szükségszerűen kompromisszumokra kényszerült, és nem alakíthatta át valamely radikális jobboldal ideológia jegyében egyik napról a másikra Magyarország társadalmi, gazdasági és politikai rendszerét.⁷⁹ Az egykori paramilitáris titkos társaságok, vagy legalábbis vezetőik (politikai) utóéletét mindenesetre igen jól illusztrálja az a történettudományi szakmunkákban is gyakran fellelhető fotográfia,⁸⁰ melyen együtt szerepelnek az 1929. június 16-án, frissen felavatott vitézekként Héjjas Iván, az egykori Duna–Tisza-közén elkövetett gyilkosságokért felelős különítményparancsnok, Endre László, a Sztójay-kormány egyik későbbi belügyi államtitkára, a magyarországi zsidóság deportálásának egyik majdani felelőse,⁸¹ Gömbös Gyula honvédelmi államtitkár, nem sokkal később már miniszterelnök – mindhárman feltehetőleg a Kettőskereszt Vérszövetség vezetőségi tagjai, valamint velük együtt Borbély-Maczky Emil⁸² fajvédő politikus, Borsod vármegye későbbi radikális jobboldali kormánybiztos-főispánja. E politikusok együttes vitézzé avatása és annak külsőségei szimbolikusak, hiszen utána mindannyiuk politikai pályája meredeken felfelé ívelt. A nagy gazdasági világválság ráadásul

⁷⁹ ROMSICS, i. m. uo.

⁸⁰ Lásd többek között: GERGELY, i. m. 199.

⁸¹ UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege*, 353–358.

⁸² Borbély-Maczky Emil katonai és politikai pályájáról lásd Fábíán Máté hiánypótló doktori értekezését: FÁBÍÁN Máté, *Borbély-Maczky Emil (1887–1945). Politikai életrajz*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola, 2019.

érthető módon még tovább növelte a társadalom radikalizálódási hajlamát, és a kormánypárt jobbra tolódásával párhuzamosan ráadásul valóságos szélsőjobboldali pártalapítási hullámot idézett elő.⁸³

Összességében elmondható, hogy a magyar kormánypolitika az 1930-as évekre fokozatosan egyre inkább az 1920-as évek első felének korai, radikális jobboldali, fegyveres titkos társaságai és a hozzájuk kötődő paramilitáris alakulatok szellemisége jegyében, illetve reprezentánsaik által elképzelt irányba haladt. Persze, mint minden sommás megállapítás, ez is szükségszerű leegyszerűsítése a történeti tényeknek, ám a trianoni traumából táplálkozó revizionizmus és irredentizmus, a vele szorosan összekapcsolódó antiszemitizmus, valamint a megoldatlan, elavult gazdaság- és társadalomszerkezetből fakadó szociális konfliktusok valóban a magyar politika és társadalom gyorsuló jobb felé sodródásához, majd ezzel párhuzamosan az ország német és olasz agressziós politika melletti elköteleződéshez vezettek.⁸⁴

⁸³ PAKSA Rudolf, *Szélsőjobboldali pártok és mozgalmak a Horthy-korszakban*, Kommentár, 2007/5, 68–75.

⁸⁴ Például: UNGVÁRY, i. m. 168–173.; ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, 349–364.; VONYÓ József, *Gömbös Gyula*, 180–185.

A FORRÁS

**A MAGYAR KIRÁLYI BELÜGYMINISZTERIUM
BIZALMAS JELENTÉSE A JOBBOLDALI
TITKOS TÁRSASÁGOK FELFEDÉSÉNEK
TÁRGYÁBAN
BUDAPEST, 1926**

Titkos társaságok felfedése
Szigorúan bizalmas

A titkos társaságok felfedése dolgában megindított bizalmas puhatolás során a következőkről teszünk még tisztelettel jelentést:

Szorosan véve nem titkos egyesület vagy szervezet, ám mégsem egészen nyilvánosan működő az Ifjúsági Légió, amely a MEFHOSZ⁸⁵ kebelében alakult, mégpedig az ún. Kecskeméti Kiáltvány⁸⁶ alapján, amely a bolsevizmus letörése utáni első napokban született meg, és megteremtői a

⁸⁵ MEFHOSZ = Magyar Főiskolai és Egyetemi Hallgatók Országos Szövetsége, 1920 és 1945 között a magyarországi felsőoktatási diákszervezetek jobboldali tömörülése.

⁸⁶ Az úgynevezett Kecskeméti Kiáltvány a Tanácsköztársaság bukása után a Kecskeméti Gazdasági Egyesület és Szőlősgazdák Egyesülete és a Földmunkások Szövetségének vezetősége, köztük Héjjas Iván és családjának tagjai által megfogalmazott, 1919. november 19-én kelt, erősen antibolsevista és antikapitalista hangvételű, antiszemitizmustól sem mentes politikai nyilatkozat volt. A magyar radikális jobboldali, fajvédő politikai irányzat egyik korai dokumentuma.

következők: Héjjas Iván, Prónay Pál, Gömbös Gyula, Zsilinszky Endre, Csilléry,⁸⁷ Friedrich és Bénárd Ágoston.

A Kecskeméti Kiáltvány a zsidók és a bolsevisták elleni kérlelhetetlen harcot hirdeti. Szövege körülbelül abban merül, ki, hogy az Ifjúsági Légió testével és lelkével meg fogja védeni a nemzeti eszmét, a keresztény vallási alapot, és küzdeni fog az ország integritásáért. Ezt a kiáltványt 1926 januárjában újból megismételték, sőt, 1926. február 7-én Eckhardt Tibor, a nyíregyházi ébredő egyesületben *Antibolsevizmus* címmel tartott előadása során hivatkozás is történt erre. Az Ifjúsági Légió tagjai bajtársak. Kiképzésüket a MOVE és az ÉME különböző sportszakosztályai végzik el.⁸⁸ A legutóbbi időkhöz a tagot esküt is tettek, az eskümintá kizárólag hazafias és titoktartási kötelezettségeket tartalmaz.

Az összes bajtársi egyesületek légióit Veér Tibor szervezte meg. A szervezésben segítségére voltak: Nagy Iván, Szentpáli László, Aágh János, Antal István, Medveczky

⁸⁷ Csilléry András orvos, a Friedrich-kormány népjóléti minisztere, az ÉME vezetőségi tagja.

⁸⁸ Az irat egyértelműen alátámasztja a korszak két legnagyobb és legbefolyásosabb – bár 1926-ra tömegbázisából és politikai befolyásából a Bethlen-kormány konszolidációs politikájának nyomán mindenképpen veszítő – radikális jobboldali egyesülete, az Ébredő Magyarok Egyesülete és a Magyar Országos Véderő Egylet, illetve a (részben paramilitáris alapon működő) jobboldali felsőoktatási ifjúsági bajtársi egyesületek közötti szoros kapcsolatot, illetve a két nagy jobboldali egyesület sportszakosztályai katonai jellegű kiképzésben részesítette a diákszervezetek tagjait. Vö. KEREPESZKI, *A Turul Szővetség*, 106–107.

Albert, Doleschall Frigyes. Nagy Iván utóbb helyettesítést nyert vitéz Oláh Béla személyében.

A következő légiókból áll az Ifjúsági Légio:

Medikusok Ligája /Orvostanhallgatók Bajtársi Egyesülete/

Fővezér: vitéz Csík László

Andók Jenő

Szolnoki Zoltán

Limonszky Ervin

Egyesületi helyiség: IV. Hajó utca 10.

Tagjaik egy része legitimista.

Csaba Bajtársi Egyesület Légioja

Vezetők: Boross Zoltán

Zelinka Ferenc

Hegyi László

Mátéfy Pál

Leiter Mihály

Helyiségük: VIII. Szentkirályi utca 10.

Centrum Bajtársi Szövetség

Vezető: Tóth Béla

Helyiségük: VIII. Szentkirályi utca 10., de van másik helyiségük is a VIII. Scitovszky tér 2. sz. alatt. A legradikálisabb főiskolai hallgatók tartoznak ebbe a szövetségbe.⁸⁹

⁸⁹ Kerepeszki Róbert maga is idézi a jelen forrást, és megítélése szerint az alapvetően keresztényszocialista irányultságú diákszervezetet, a Centrum Szövetség-

Gábor Áron Szövetség Légiója

Vezető: Szörtse József

Kapus László

Kosztandy István

Helyiségük: Gr. Zichy Jenő utca 13. A légióba nemcsak diákok tartoznak, hanem menekült erdélyi emberek is, akik többnyire állás nélkül tartózkodnak a fővárosban. Ennek a szövetségnek több tagja, köztük pl. A. nyug. főhadnagy is, aki annak idején a Csocsó Bácsi /Toposagics Mujaga/ kocsmájában szervezte a Cselekvő Magyarokat.

Bethlen Gábor Köri Légió

Vezetők: Neuschloss Konrád

Ferenczy Zoltán

Koosán Zoltán

Helyiségük: VIII. Vas utca 16. Ezekkel szorosan együttműködik:

Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületének Légiója / röviden Székely Légió

Vezetők: Csanády György

dr. János Áron

get, mely később elvesztette bajtársi egyesület jellegét és a nevét is Keresztény Főiskolai Hallgatók Centrum Fogyasztási Szövetkezetére változtatta, a radikális jobboldali titkos társaságokat felfedni szándékozó jelentés írója 1926-ban tévesen sorolta az ilyen jellegű szervezetek közé. Vö. KEREPESZKI, i. m. 89.

Beney Endre

Helyiségük: IV. Deák Ferenc tér 1. Találkozóhelyük néha a Lónyai utca 18/a alatti diákotthon.

Turul Bajtársi Szövetségi Légión

Létszám tekintetében a legnagyobb, legelőkelőbb bajtársi egyesület. Főleg irodalommal foglalkoznak.

Vezetők: Agyagfalvy Hegyi István és Aágh János

Helyiségük: MOVE-palota

Műegyetemi Légión

Vezetők: Veér Tibor

Orsovsky Jenő

ifj. Söpkés Sándor

Helyiségük: a MOVE-palota

Szepesi Szövetség Légiónja

Vezető: Patz Béla műegyetemi hallgató.

Összejöveteleiket a Magyar Tisztviselők Országos Egyesületében tartják. VIII. Esterházy utca 4.

Délvidéki Menekült Diákok Légiónja

Ezek sorában foglal helyet a Muraközi Szövetség. Helyiségük: IV. Deák Ferenc utca 10.

Állatorvosi Főiskola Légiónja

Vezető: Rusvay Kálmán.

Közgazdasági Hallgatók Légiója

Vezető: Töreky Iván. / IV. Szerb utca 23.

Benczés Diákok Légiója

Vezetőjük: Danszigler János

Helyiségük: VIII. Baross utca 62.

Alföldi Brigád

Tulajdonképpen feloszlott. Ezt azonban fenntartással kell fogadni, mert sok jel vall arra, hogy a Brigád, habár fegyvereit tényleg átadta, vagy legalább nagyjából beszolgáltatva, tagjaiban még él és létezik. Megszervezése közvetlenül a bolsevizmus letörése után elsőrendű fontosságú hatalmi érdek volt. Ma tulajdonképpen ellenzéke az ÉME-nek, mert a IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztály kivételével, amely az Alföldi Brigádhoz szit, valamennyi ÉME-szerv ellenlábas az Alföldi Brigádnak.⁹⁰

Vezetője: Héjjas Iván

Gödöllőn: dr. Endre László

Majsán: dr. Endre Zsigmond képviselő

Csongrádon: Piroska János főhadnagy, Gutpintér János

⁹⁰ A belügyminisztériumi iratból egyértelműen kiderül, hogy a Héjjas Iván vezetete egykori paramilitáris alakulat, az Alföldi Brigád titkos társaságként formális feloszlása után is tovább működött, noha tevékenysége minden bizonnyal jóval mérsékeltebb mederben folyt, mint a radikális jobboldali paramilitáris alakulatok „fénykora” (1919–1923) idején.

Gyomán: Brassó Greising József

Baján: Kollár Miklós

Gyulaházán: Pethő Károly

Szolnokon: Krisz Károly, Nagy Imre, Zeley Ferenc, Vigh Illés

Battonyán: Novotny István

Valamikor tagjai voltak még: Pálóczy Horváth István, Endre Iván, Alszeghy Béla, Fogel Zoltán, dr. Huszka Ernő, Erdélyi Lóránt, Görgey György és vitéz Vannay László. Az itt felsoroltak valamennyien előkelő társadalmi pozíciót töltek be. A Brigád összesen nem számít több tagot kétezerrel. Héjjas Iván a számot 30.000-re teszi. Ez túlzás.

A titkos társaságok felfedése dolgában 5 nappal ezelőtt kapott utasítás értelmében és az azóta végzett munkánkról a következő mély tisztelettel jelentést teszünk:

A „titkos” társaságok és egyesületek ezt a deluminációt tulajdonképpen nem érdemlik meg. Való tény, hogy működésük csendben, különösen pedig nem vásári zajjal megy végbe, de igaz, hogy az eddig felkutatott és bármilyen néven szereplő társaságok egyike sem fordul a haza, az államfő vagy a nemzet ellen. A „titkos” elnevezéssel tehát ezek már csak azért illethetők, mert az a jelző szó tulajdonképpen azt jelentené, hogy a társaságok az állam rendje ellen szervezkedtek volna.

Minden egyesületnek az adja meg a jelentőségét, hogy a tömörülés hány főt számlál hívének. Bizalmasan, de megbízhatóan beszerzett adatok szerint a Magyarországon létező

összes ily irányú egyesületek nem egyesítenek többet, mint legfeljebb 110.000 embert. Gömbös Gyula és Rákóczi Béla közös és titkos kimutatása szerint 1923-ban 200.000-nél több tagja volt a különböző csonka-magyarországi „titkos” társaságoknak.⁹¹ Ennyit tüntet fel az annak idején Mussolininek küldött kutyabőrös okirat is, amelyet az ÉME állított össze a különböző fasiszta egyesületekről Magyarországon.

Ezek a számok azonban illuzórikusak, mert megállapításunk szerint egy esetben ugyanaz az az ember egy esetben hét, egy másik esetben tizenegy különböző társaságnak volt a tagja, így tehát tizenegyszer számít, holott csak egy ember.⁹²

Vannak ma már városok, amelyekben még vezetőséget sem tudnak toborozni, holott a 923-as okirat ott több száz tagot mutat ki. Az eredeti összeállítás bizalmasunk szerint ezekben az esetekben tudatosan túlzott. Rendszeres gyűjtőmunkánk megindult, e gyűjtőmunka során mg fogunk felelni a következő kérdésekre:

- 1./ A társaság címe
- 2./ Helyisége vagy találkozóhelye

⁹¹ Ez részben igazolni látszik azt a történettudományi szakirodalomban élénken élő feltevést, mely szerint Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök lett volna az 1920-as évek radikális jobboldali titkos társaságainak informális vezetője.

⁹² Az irat ugyancsak megerősíti azt – a Kettőskereszt Vérszövetség kapcsán már korábban igazolt állítást –, hogy a Horthy-korszak radikális jobboldali (és sok esetben paramilitáris elvek mentén szerveződő, felfegyverzett) titkos társaságai között igen jelentős, ugyanakkor mára teljes egyében jórészt rekonstruálhatatlan átfedések voltak mind a vezetőség, mind pedig az egyszerű tagság szintjén. Ezzel a rendvédelmi apparátus és a kormányzat is teljes mértékben tisztában volt.

- 3./ Kik a vezetők?
- 4./ Szednek-e tagdíjat?
- 5./ Van-e fogadalom, esetleg a szövege?
- 6./ Mi a célja?
- 7./ Kik a tagok és hányan vannak?
- 8./ Vidékre is kiterjeszkedik-e működésük, mely városokra?
- 9./ Volt-e bünvádi eljárás a társaság egyes tagjai ellen?
- 10./ Feloszlathatónak vélelmezzük-e, igen vagy nem?

Ezek előrebocsátásra után, mély tisztelettel bemutatja az eddig összegyűjtött anyagot, amely az idő rövidege miatt még hiányos, de kiegészítést nyer, és a lehető legrövidebb időn belül felterjesztetik.

Ludovikások Légiója

Vezetőjük: Erdélyi Ferenc

Farkas Imre

Zugh Aladár

A kommunista veszedelemmel szemben való állandó készenlét a megalakulás indoklása, tagdíj nincs, eskü nincs.

Feltámadás

Az ÉME-ben megalakult titkos társaság, amely a nyugat-magyarországi harcok idejében bírt nagyobb szereppel. Ma már kisebb jelentőségű, ámde működik.

Vezetői: Makay Imre százados⁹³

Romoda Jenő hadapr. őrmester

Ez a társaság a legitimisták ellen dolgozik, annak idején ők ugrasztották ki Prónayt az ÉME-ből.

Nemzetvédők Szövetsége

Ugyancsak az ÉME kebelében alakult meg. Céljuk az intranzigens irányt fenntartani, esetleg vezetőváltások számbavételével is.

Vezetőjük: Tasnádi Kovách József

Balogh Ferenc volt államtitkár

Darányi Ferenc ny. miniszteri tanácsos

dr. Dániel Sándor

Noterda Modest ny. miniszteri tanácsos

Mádl Géza

Pröhle Vilmos egyetemi tanár

Turchányi Egon

Pálóczi Horváth István állítólag véletlenül nem tett esküt, éppen ezért a társaság kebeléből kizárta.

Az esküt Berkes József református lelkész kezébe tették le.

Nemzeti Összetartás Társaskör

Helyiség: Vámház körút 2.

⁹³ Makay Imre tüzér százados a források szerint a Kettőskereszt Vérszövetség vidéki parancsnoka volt, a Feltámadás nevű titkos társaság esetében tehát következtethetünk rá, hogy a KKVSz (egyik) utódszervéről van szó, az ÉME és a KKVSz közötti személyi átfedések pedig ismertek.

A kört Lukasich Géza altábornagy szervezte meg. Fővén-
nökök Apponyi Albert gróf és Zichy János gróf.

Nem nevezhetők titkos társaságnak, a működésükkel azonban
zajt nem ütnek, és kevesen tudják, hogy a körnek programja
Ottó király azonnali hazahozatala.⁹⁴

Tagok: Gróf Andrássy Gyula

Gr. Sigray Antal

Gr. Csirák József

Baranyay Justin

Angyal Pál egyet. tan.

Huszár Aladár

Br. Szterényi József

Br. Kary István

Gr. Apponyi Rezső

Sényi Schrantz Pál

dr. Bontha Károly

Ferdinandy Gyula

Gr. Csekonich István

Gr. Jankovich-Besán Endre

Gr. Pallavicini György

Vészi József

Marsovszky Ivor

⁹⁴ A legitimizmus és a szabad királyválasztó álláspont közötti különbség a Horthy-korszak első felének jobboldali titkos társaságai (és persze velük párhuzamosan a korszak nyíltan működő politikai szervezetei) között legalább olyan jelentős törésvonal volt, mint amennyire a trianoni békeszerződés aláírása után összekötötte őket a revizionizmus eszméje.

Strausz István
Fassler Béla
Grüner Tivadar
Gr. Pallavicini Alfonz
Balázs Béla
Haller József

Jelenleg e társaság egy Ottó Otthon felállításán fáradozik.

Józsefvárosi Munkásifjak

Helyiség: Ór utca 9.

Megszervezőjük: Frühwiert Mátyás

A fajvédők testőrségét képzik, csak azok vétetnek fel, akik már ÉME-tagok, az ÉMÉ-ben nevet szereztek, és múltjukkal garanciát nyújtanak arra nézve, hogy a nemzeti gondolatot diadalra juttatják. E társasághoz soroksáriak is tartoznak.⁹⁵

Corporatio Flavia

Hazafias gárda, amely az Emericana Főiskolai Egyesület kebelében működik.

Helyiség: Dohány utcai Posch vendéglő. Nagyobb értekezleteiket a Sas Körben szokták megtartani.

Vezető: Hranda Ottó gépészmérnök

Vallási célt szolgáló egyesülés.

⁹⁵ Amint az az iratból is kiderül, az 1926-ra jelentősen csökkenő befolyással rendelkező Ébredő Magyarok Egyesülete még mindig számos kisebb radikális jobboldali szervezetnek volt a kiindulópontja.

Órszem

Keresztény sajtóvédelmi szövetség.

Vezetőjük: Bénárd Ágoston és Haller István volt miniszter.

Tagok: Anka János

Tóth László

Telkes Róbert dr.

Gáspár Jenő

Milotay István dr.

Budavári László

Surányi Miklós

Rosványi Vilmos

Kádár Lehel

Pataky Károly

Bibó Lajos

Skultéty Lajos

Endrődy Béla

Morva István

A társaság működése egyelőre szünetel, mivel a tagok a legitimitás kérdésében szétoszladoznak. Esküjük van, az esküt annak idején Bangha Béla páter vette ki.

Dunántúli Blokk

Ez a blokk Reischl Marcell vezetése alatt egyesíti magában az összes bajtársi egyesületeket és egyéb társadalmi fajvédő társaságokat, amelyek a Dunántúlon működnek. Kifejezett cél:

nemzetvédelem. Csak a haza oltalmát szolgálják. Felforgató tervekkel nem foglalkoznak. Nagyobb gócpontjai: Szombathely, Pápa.

Mázoló Különítmény

Feladatuk volt az ÉME plakátjait rendszeresen kiragasztgatni. Ma már működésük alábbhagyott, azonban úgy vannak megszervezve, hogy bármely pillanatban feltámaszthatók. Ebbe a különítménybe csak kipróbált erőket vettek fel.

Vezetőjük: Sesevics László

Lieszkovszky Gyula

Beöthy Zsigmond

A Magyar-Török Club leple alatt dolgozó Kovács-frakció

Vezetőség:

báró Bánffy Ferenc

Pröhle Vilmos

Tatai Abuk

dr. Füzesséry Árpád

Ikafalvy Dénes

Hronyecz

Galli Kálmán

dr. Gerevics

gróf Csáky Árpád

Dessewfy miniszteri tanácsos

dr. Kaposy Miklós

Kovács Tivadar
Sréter István

Prónay-törzs

Ez a legitimista érzelmű ÉME-tagok titkos szervezete.

Vezetőség:

Turchány⁹⁶

Skultéty

Lipovniczky⁹⁷

Bachó

Tóth

Galli

Neterda

dr. Baranyai

Fogadalom van.

Taglétszám: 500-600 fő.

Honszeretet Gazdasági Szövetkezet

Ennek leple alatt Honszeretet Szövetség.

Vezetőség:

Budaházy⁹⁸

vitéz Hajdu

⁹⁶ Turchányi *Albert Egon* hittanár, az ÉME vezetőségi tagja, később zsidómentő tevékenységéről és az 1956-os forradalomban betöltött szerepéről vált ismertté.

⁹⁷ Lipovniczky Pál, az ÉME külügyi osztályvezetője.

⁹⁸ Budaházy Miklós százados, Gömbös Gyula honvédelmi minisztersége ideje alatt honvédelmi államtitkár.

Hammesberg
Páter Bónis⁹⁹
Dr. Kiszely
vitéz dr. Kaposi
Nógrády
Budai¹⁰⁰
Kovács
Fogadalom van.
Tagdíj nincs.
Taglétszám: 350-400 fő.
Ide olvadt be a volt Kovács-társaság.

Nagy Magyarország

Ez a MEFHOSZ és a SZEFEHE kebeléből kialakult titkos szervezet. Tagjai csak a bajtársi szervezetek tagjai lehetnek.

Vezetőség:

vitéz Oláh

Szebeni

Kiss

Kovács

Bereczky

Grüneberg

Székhelye: Budapest

⁹⁹ Páter Bónis József (szerzetesi nevén: Arkangyal), tábori lelkész, ferences szerzetes, Zadravec István tábori püspök jobbkeze.

¹⁰⁰ Valószínűleg Buday Dezső mérnök és nemzetgyűlési képviselő, ebben az időben az ÉME elnöke.

Vidéki szervezetek: Pécs

Debrecen

Szeged

Magyaróvár

Taglétszám: cca 500-600 fő

Tagdíj nincs.

Összejöveteleiket a Turulban tartják.

Fogadalom van.

Cél: irredenta.

A MOVE kebelében működő Magyar Tudományos Fajvédő
Egyesület¹⁰¹

Az elnökség áll:

Gömbös

Altenburger¹⁰²

Zadravec¹⁰³

Eckhardt

Perlei

Prohászka¹⁰⁴

¹⁰¹ A Magyar Tudományos Fajvédő Egyesület az Etelközi Szövetség fedőegyesülete volt, így az irat minden bizonnyal közvetve az EX-re céloz.

¹⁰² Altenburger Gyula biztosítási matematikus, az ÉME vezetőségi tagja, a Cél című radikális jobboldali folyóirat szerkesztője.

¹⁰³ Eckhardt Tibor fajvédő nemzetgyűlési képviselő.

¹⁰⁴ Prohászka Ottokár püspök.

Választmány:
Méhely¹⁰⁵
gróf Jankovich
Mándoki
Ulain¹⁰⁶
Lendvai
gróf Teleki¹⁰⁷
Héjjas¹⁰⁸
dr. Fehér
Csanádi
Czitó
Ferry
Zsilinszky¹⁰⁹
Páter Bónis
Siménfalvy¹¹⁰
Radnótfalvy
Raffay¹¹¹

¹⁰⁵ Méhely Lajos zoológus, egyetemi tanár, a biológiai értelemben vett fajvédelem szószólója, egy ideig a Cél című radikális jobboldali folyóirat főszerkesztője és állandó szerzője.

¹⁰⁶ Ulain Ferenc.

¹⁰⁷ Nehéz megállapítani, a Teleki család melyik tagjáról van szó, lehet Teleki Pál korábbi és későbbi miniszterelnök, azonban valószínűbb, hogy Teleki Sándor gróf katonatisztról, a honvéd vezérkar főnökének szárnysegédjéről van szó, aki ugyancsak tagja volt az Etelközi Szövetségnek. Vö. ZADRAVECZ, i. m. 170.

¹⁰⁸ Egyértelműen Héjjas Iván.

¹⁰⁹ Bajcsy-Zsilinszky Endre.

¹¹⁰ Siménfalvy Tihamér ezredes, a Kettőskereszt Vérszövetség igazgatója.

Ellenőrző bizottság:

Fáy

Papp

Bell

Magasházy¹¹²

Kadar

báró Solymossy

Igazgató:

Budaházy

Petróczhy

Liphay

Titkárok:

Vörös

dr. Tóth

Fodor

Háznagyok:

Majláth

dr. Dániel¹¹³

Lukaschovich

¹¹¹ Raffay Sándor evangélikus teológiai akadémiai tanár, bányai evangélikus egyházkerület püspöke, felsőházi képviselő, az Etelközi Szövetség tagja.

¹¹² Magasházy László ezredes, 1920 és 1929 között Horthy Miklós kormányzó szárnysegédje.

¹¹³ Dr. Dániel Sándor jogász, ügyvéd, az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetőségi tagja, a szervezet félkatonai milíciákat irányító nemzetvédelmi főosztályának vezetője. A korabeli sajtóban mint „az ébredők ügyésze” szerepel igen gyakran.

Ügyészek:

dr. Dáner¹¹⁴

dr. Füzesséry

Jegyzők:

Simó

dr. Horváth

Lázár

Grüneberg

Taglétszám: cca 1500-2000

Fogadalom van.

Cél: antiszemita és irredenta.

Vidéki szervezete majdnem minden városban van.

Tagdíjakat szednek.

A MOVE kebelében működő Nem-Nem-Soha Társaság

Az igazgatóság áll:

Gömbös

Pröhle¹¹⁵

Budaházy¹¹⁶

Mándoky

Wisinger

¹¹⁴ Dáner Béla (1884–1930) Jogász, olimpikon tornász, radikális jobboldali politikus és újságíró, nemzetgyűlési képviselő, a korszak ismert szélsőjobboldali politikusa, több nacionalista egyesület tagja.

¹¹⁵ Pröhle Vilmos nyelvész, egyetemi tanár, az Etelközi Szövetség egyik alapítója és sokáig a Vezéri Tanács tagja.

¹¹⁶ Budaházy Miklós.

Géher
Zilahi Kiss
Dánér¹¹⁷
Ulain¹¹⁸

Taglétszám: cca 350-400 fő.

Tagdíj: a MOVE tagdíjai.

Fogadalom van.

A tagok túlnyomó része volt katonatisztekből áll.

Vidéken szervezetük nincs.

Céljuk: irredenta és antiszemita érdekek megvalósítása.

A MOVE kebelébe tartozó férficserkészek:

Az elnöki tanács:

Zsilinszky¹¹⁹

Petróczy

Kertész

vitéz Jónás

Gönczi

Igazgató:

Lázár

Titkár:

Hozmecz

¹¹⁷ Dánér Béla.

¹¹⁸ Ulain Ferenc.

¹¹⁹ Bajcsy-Zsilinszky Endre.

Taglétszám: cca 350-450 fő.

A MOVE tagdíjait szedik.

Vidéki szervezetei:

Karcag, vezető: dr. Krenner, cca 100 taggal

Törökszentmiklós, vezető: Kertész, cca 50 taggal

Gyöngyös, vezető: Bozsik, cca 200 taggal

Lajosmizse, vezető: Kömlei, cca 100 taggal

Szolnok, vezető: Seftsik, cca 200 taggal

Balassagyarmat, vezető: Katona, cca 200 taggal

Sátoraljaújhely, vezető: Reviczky, cca 150 taggal.

A tagok fogadalmat tesznek.

Az egyesülés célja: irredenta és antiszemita érdekekért való küzdés.

A bajtársi egyesületek légiói

Minden bajtársi egyesület külön légióval bír.

Fővezetők:

Veér Tibor

vitéz Oláh Béla

Nagy Iván

Szentpáli László

Aágh János

Antal István

Medveczky Albert

Doleschal Frigyes

Jegyzet: már csak a Horthy Collegium légiója működik, ám ez csak a bajtársi szellem ápolására, a magyar nemzeti ideál kiépítésére törekszik.

Leszerelt Tisztek Önvédelmi Szervezete

MOVE kebelében alakult tömörülés. Tulajdonképpen maga a MOVE, de mégis, nem minden MOVE-tag vétetett fel ide.

Vezetők:

Martiny Róbert ny. ezredes, a Nyugat-magyarországi Leszerelt Tisztek Országos Szövetségének elnöke

Fuchs Endre

Szegfy István

Pethes Gábor

Bachó Pál

Bakos Gábor

Székhelye: a MOVE

Folytatólag és tisztelettel közöljük az újabban begyűlt anyagot:

Hungaristák

Nagyon jól megszervezett titkos társaság, amelynek vezetői dr. Wein Dezső¹²⁰ budai fogorvos és Dinich Vidor¹²¹ volt nemzetgyűlési képviselő. A társaság szellemi vezére és politi-

¹²⁰ Wein Dezső az Etelközi Szövetségnek is vezetőségi tagja volt. Vö. ZADRAVE CZ, i. m. 161.

¹²¹ Vitéz Dénesfay Dinich Vidor később a nyugat-magyarországi felkelésben részt vevőkből szerveződő Rongyos Gárda Egyesület elnöke volt.

kai irányítója Friedrich István. Ez a titkos egyesülés dolgozott a legutolsó választáson Darvak néven, és a legitimista képviselőjelöltek testőrségét alkották. Ma körülbelül 60 tagot számol, tiszta legitimista hitvallásúak, és az a tendenciájuk, hogy más, különösen szabad királyválasztó egyesületekbe befurakodva legitimista tendenciával dolgozzanak. Tagdíjat nem szednek, sőt, valami titkos alapjuk is lehet, mert ha a tagokat vidékre küldik, napidíjakat kapnak. A tagokat a legitimista puccs idején Szombathelyen Mikes János püspök eskette fel. A társaság teljes névsora egyelőre még nincs a birtokunkban, és további nyomozásaink során megkerítjük.

Ferencvárosi Dósa Társaság

Erekly Károlynak az emberei, körülbelül 100-140 főből álló tábor, nagyszámú nőtagok. Politikailag nem számítanak, ellenben zsidóellenes propagandát annál nagyobb mértékben fejtenek ki. A József- és a Ferencváros különböző körúti kávéházaiban tartanak hetenként összejöveteleket.

Riadótábor

Vezetők:

lovag Koller János

Mikuscsák István

Bajtársi találkozóhelyek:

Öregdiófa, I. Pálya utca 3.

Bandl Étterem, VIII. József körút 46.

Hébel Kávéház, IX. Ferenc körút.

Lukács Söröző, IV. Irányi utca 20. ápr. 29.

Ifj. Erist János, IV. Piarista utca 10.

Freinreisz, Szent Gellért tér 1.

Ketter, Horthy Miklós út 48.

A Riadótáborba igen vegyesen vannak beszerelve a tagok. Egész sereg nyugalmazott tiszt, aktív tisztviselők különböző hivatalokból, államt sem kivéve. Így pl. jelentős a száma az ide beszervezett vasutasoknak. A MOVE tagjai jórészt mind ide tartoznak, ezeket megszervezték:

Alfalvi Mándoki Sándor

Zobori Zuna Kálmán

Tomanóczy Gusztáv

Kelemen Alajos

Franczl Antal

Angor Tiborné.

A Riadótábor emberei nagyrészt gumibotokkal, egy részük pedig revolverrel vannak felszerelve. A vasutasoknak úgynevezett VOGÉ-ben /Vasutasok Országos Gazdasági Egyesülete/ történik a megszervezés a Riadótábor számára. Itt a szervezést Zsigray István és dr. Grenzer Mihály végzik.

Pompásan megszervezett csoport ez, amelynek egy programja van: adott pillanatban és a MOVE vezérkarának utasítására bármely kormánnyal szemben a vasúti forgalmat azonnal és tökéletesen generális sztrájkjal megbénítani.

Szittyák Magyar Fasiszta Tábora

Vezetők: Halmay Győző

Horváth Aladár

Többnyire főiskolai hallgatók, de más pályán levőkkel keverten. Hír szerint ezeknek is gumibotjuk és revolverük van.¹²² Számuk fogyóban, mert állandó helyiségük nincs, s a propagandát is abbahagyták. Kéthetenként szoktak összejönni a Pedagógiai Szeminárium helyiségében.

Botond Légió

Vezetők: Vajay Fejér László, Halász Károly.

Többnyire tanárképző főiskolai hallgatók soraiból rekrutálódnak a tagok.

Helyisége: Győry út 13.

Vasváry Pál Kör

Vezető: Fejéregyházy Sándor.

Többnyire megszállott területekről idekerült egyetemi hallgatókból kerülnek ki a tagok. Túlnyomó részben görögkeleti vallásúak.

Összejöveteli helyük: VII. Wesselényi utca 38.

¹²² Az irat itt ismét arról tanúskodik, hogy a felfegyverzett radikális jobboldali titkos társaságok még 1926-ra sem szűntek meg működni teljes egészében, és ezzel nyilvánvalóan a kormányzat is tisztában volt.

Az Eötvös Kollégium Volt Tagjainak Bajtársi Egyesülete

Vezetőjük: Makay László.

Számuk fogyóban.

Összejöveteli helyük: Mátyás Pince.

Szarvasi Öregdiákok

Igen előkelő társaság. Idetartoznak a Bírák és Ügyészek Egyesületének jelentősebb tagjai is.

Vezető: Raffay Sándor püspök.

Találkoznak: a Waltz-féle vendéglőben.

Pótlás a Leszerelt Tisztek Önvédelmi Szervezetéhez:

A leszerelt tisztek a háborúban együtt szolgált bajtársaikkal csoportonként külön-külön is szervezkednek. Így még van pl.:

A Volt 20-as Honv. Gye. Szövetsége

Találkozás hetenként a Waltz Étteremben.

A Volt 13-as Jászkun Huszárezred Szövetsége

Találkozás hetenként az Országos Kaszinóban.

A Volt 48-as Közös Gye. Szövetsége

Találkozás hetenként az Orsz. Kaszinóban.

A Volt 29-es Honv. Gye. Szövetsége

Találkozás hetenként az Erzsébet körút és a Barcsay utca sarkán lévő étteremben.

A volt 30-as Honvéd Gye. Szövetsége

Vezető: Artner Kálmán altábornagy.

Találkozás hetenként a Pállfy Étteremben.

A Volt Budapesti 1. Honvéd Huszárezred

Találkozás hetenként: Országos Kaszinó.

A Volt Szatmárnémeti 18. Honv. Gye. Szövetsége

Vezető: vitéz Bóth Dezső főhadnagy.

Pótlás a Hungaristákhoz:

A Friedrich-féle hungaristák közé tartoznak a következők:

Sebő Vilmos számtanácsos, Budapest

Kiszeli István, Budapest

Magossy Sándor, Budapest

Oberländer Fülöp, Budapest

Dr. Baitz Géza, Budapest

Szilágy Treger Albert, Budapest

Mák Lajos, Budapest

Trombitás István, Budapest

Hegyesi László, Budapest

Mendelényi István, Budapest

Ulrich István, Budapest

Visnovszky Mátyás, Budapest

Schemeitz Károly, Budapest

Szöllősy Géza, Budapest
Tánczos Károly, Budapest
Légrády Sándor, Budapest
Fider Rezső János, Budapest
Dr. Gelecz Szeléz, Sopron
Simonits Mihály, Sopron
Eibatits József, Sopron
Dr. Kurcsy János, Sopron
Kőfaragó Ferenc, Sopron
Marlovits István, Sopron
Marlovits József, Sopron
Orlovits József, Sopron
Czingraber ?, Sopron
Kókay Miklós, Sopron
Dommanovits Andor, Sopron
Haraszi Ignác, Sopron
Killeder Ferenc, Sopron
Plarchek Vilmos, Sopron
Keglevich József, Sopron
Boer Károly, Sopron
Jureczky Vilmos, Sopron

Cselekvő Magyarok Tábora

A Cselekvő Magyarok Tábora hírhedt nevű egyesülés,
amelynek két tagja, és pedig Bedő József és Dula József annak

idején meggyilkolták Othó budai ékszerészt.¹²³ Egy másik hőstettük a soroksári csoportnak az a vállalkozása volt, amikor a Fővárosi Operettszínházban rendezték az ismert botrányt.¹²⁴ Tagjaik közé sorolható:

Sesevich László

Zsabka Kálmán

ifj. Ostyán Antal

Bácskay Antal

Gyenes András

ifj. Tóth Imre

Wimmer György

Ott Mihály

¹²³ A Cselekvő Magyarok Tábora nevű radikális jobboldali társaság vezetői, Bedő József és Dula József 1923. július 27-én nyereségvágyból meggyilkolták Othó Lajos budai ékszerészt. A Cselekvő Magyarok Tábora szervezésében részt vett Csilléry András fogorvos, a Friedrich-kormány népjóléti minisztere, az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetőségi tagja is. A gyilkossági ügyet 1925-ben tárgyalta a Budapesti Királyi Törvényszék, a tárgyalást dr. Langer Jenő kúriai bíró vezette, aki Uain Ferenc fajvédő nemzetgyűlési képviselő és társai puccskíséretének ügyében, illetve Márffy József és társai, az ÉME IX. kerületi nemzetvédelmi osztály milicistáinak bombaperében is ellátta az elnök szerepét elsőfokon. A tárgyalássorozatról a sajtó is élénken tudósított. Vö. [Szerző nélkül], *Othó ékszerész gyilkosai ellen a tárgyalás első napja bőséges bizonyítékot szolgáltatott*, Magyarország, 1925. 01. 19., 9.

¹²⁴ 1923. január 16-án az Ébredő Magyarok Egyesülete fegyveresei merényletet kíséreltek meg a 1923. január 16-án merényletet kíséreltek meg a Fővárosi Operettszínház ellen, a nézőtéren az előadás első felvonása felé több fiatalember lövöldözni kezdett. Személyi sérülés nem történt, de nagy pánik tört ki a színházban. Az akció irányítója Adorján Géza, az ÉME nemzetvédelmi osztályának egyik vezetője volt. Vö. SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1921–1926-ban*, 8–9.

Blazsek Sándor

Dreschler Antal

Bóhm Sándor

Neubauer Mátyás, ez utóbbi részes volt az Operettszínház elleni támadásban. Vannak köztük egyetemisták is, ezek közül nevesebbek:

Szentgyörgyi Nándor

Pilisy Béla

Ordóczy Pál

Pócs János

Mayer Ervin

Reviczky Jenő

Lenthel Béla

Bartha Sándor.

Villamosvasutasok Bajtársi Egyesülete

Ezt a társaságot Buday¹²⁵ szervezte meg azoknak a soraiból, akik már előzetesen más bajtársi egyesülésekben bevált emberek voltak. A kalauzoknak és a vezetőknek, valamint lakatosoknak felvett emberek sorában szép számmal vannak érettségizett, vagy legalábbis 6 középiskolát végzettek, és hír szerint van köztük egy dr. Tücsü János nevű volt törvényszéki bíró. Az egyesülés fasiszta alapon szerveztetett. Tagjaik sorába tartoznak:

¹²⁵ Feltehetőleg Buday Dezső mérnök, nemzetgyűlési képviselő, ebben az időben az Ébredő Magyarok Egyesületének elnöke.

Ausin Ede lakatos
Buvár András lakatos
Gálcsy Zoltán segéd munkás
Elekes Gyula lakatos
Gener Vince kalauz
Heufel András kalauz
Hollós Ferenc lakatos
Kozák István lakatos
Körmendy Béla lakatos
Kovács 13 Sándor kalauz
Kucsera Tibor lakatos
Kugler István lakatos
Lippert Ferenc kalauz
Luby Lajos kalauz
Mayer Mihály kalauz
Pitia Illés kalauz
Pogány Tibor kalauz
Surányi Károly kalauz
Szegefű Lajos kalauz
Szűcs 1. Ferenc kalauz
Teleki Gyula kalauz
dr. Tücsü János kalauz
Pálla György asztalos
Szentesy János lakatos
Takács Béla lakatos
Tóth János lakatos

Jóbarátok Köre

Az Alföldi Brigád csongrádi szervezetéből külön megalakult társaság, tagjaik a vezetőség kezébe esküt tettek le, amelyben szerepel a zsidók kiirtása is. Az ismertebbek közül valók:

Sinkó László

Bölöny Miklós

Sághy János

Fülöp Andor

Sági Rókus

Forgó Ferenc

Kaszter Sándor

Subek Mihály

Lehrer Alfréd

Kaczaniczky Ödön városi írnok

Dózsa Mihály

Blázsik Gyula állampénztári tisztviselő

Egry Elemér

Szőke Pál

Burger József csendőr tiszthelyettes

Mátéfi Lajos

A névsorban az első nyolc ember részese a csongrádi bombamerényletnek.¹²⁶

¹²⁶ Az irat arról tanúskodik, hogy Héjjas Iván Alföldi Brigádjának szegedi alszervezete, a csongrádi bombamerényletért felelős Jóbarátok Köre sem szűnt meg létezni teljes egészében, és 1926-ban még mindig paramilitáris titkos társaságként működött.

IX. Kerületi Nemzetvédelmi Osztály

Újból feltámadni készül. Nemrég Szász József és Huszár Károly, nemkülönben Nesz Károly /aktív katona/ és még néhányan az erzsébetvárosi bombások felmentett társaságából meghívókat küldöttek szét azzal, hogy a IX. kerületi Ébredő Magyarok Egyesülete rekonstruálódni kíván. Ennek az állítólagos rekonstruálásnak, amely a meghívó szerint csak az ÉME-re vonatkozik, tulajdonképpen, de be nem vallott célja a Márffy-féle társaság összehozása.¹²⁷ Igen megbízható helyről nyert értesülésünk szerint 120 meghívót küldöttek szét, azonban csak 17 ember jelent meg. A rekonstruálás további előrehaladásáról jelentést teszünk.¹²⁸

Általánosságok a bajtársi egyesületekről:

A bajtársi egyesületekről általában a következőket kell jelentenünk. Semmiféle olyan követelésük nincs, amely kivételében vagy céljában az állam, a vallás, vagy a kormányzó ellen fordulna. A 12 pont, amelyről mindig szó van, a következő:

¹²⁷ Az irat keletkezésének idején – mivel csupán az évszám ismert, a pontos dátum nem – talán még mindig zajlott Márffy József és társai bombapere másod- és harmadfokon.

¹²⁸ Az Ébredő Magyarok Egyesületének erzsébetvárosi bombamerényletért felelős IX. kerületi nemzetvédelmi osztálya 1926-ban valamilyen szinten még mindig működött, ugyancsak paramilitáris titkos társaságként, az irat tanúsága szerint pedig a rendvédelmi szervek is szemmel tartották a szervezetet, noha működése ebben az időben már egyértelműen jóval kisebb volumenű volt, mint korábban, végleges megszűnéséről még 1926-ban sem lehetett beszélni.

- 1./ a becsületes sajtó szabadságát
- 2./ ellenségekkel szemben erős kormányt
- 3./ dolgozó nemzetgyűlés
- 4./ a keresztény magyarság érvényesülését
- 5./ erős hadsereget
- 6./ közterhek arányos kivetését
- 7./ a keresztény munkásság védelmét
- 8./ a tisztviselők, a nyugdíjasok megélhetését
- 9./ a termelő munka támogatását
- 10./ a drágaság letörését
- 11./ a keresztény erkölcs uralmát
- 12./ Szent István birodalmának visszaállítását.

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250. Eredeti, gépelt.

A TANULMÁNYBAN ÉS A FORRÁSBAN ELŐFORDULÓ FONTOSABB TÖRTÉNELMI SZEMÉLYEK ÉLETRAJZI ADATTÁRA

Bajcsy-Zsilinszky Endre (1886–1944) politikus, publicista, a II. világháború idején a magyar függetlenségért folytatott harc kiemelkedő vezető egyénisége. Jogi tanulmányait Kolozsvárott, Lipcsében és Heidelbergben végezte, majd hazatérve ügyvédjelölt lett. Békéscsabán családja és a demokrata parasztvezér, Áchim L. András között politikai és családi okokból kiéleződött a viszony. 1918 novemberében a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) egyik megalapítója. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Bécsbe emigrált, majd visszatérve Szegeden csatlakozott az ellenforradalmi erőkhöz, a Gömbös vezetése alatti nacionalista és fajvédő csoport (Eckhardt Tibor, Kozma Miklós, Kozma stb.) tagjaként a *Szózat* főszerkesztője lett. Derecskén 1922-ben egységes párti programmal képviselővé választották, de 1923-ban Gömbössel együtt kilépett Bethlen pártjából és részt vett a Fajvédő Párt megalapításában. 1925-ben vitézzé avatták és ettől kezdve anyja nevét felvéve, a Bajcsy-Zsilinszky kettős vezetéknevet használta. Politikai fejlődésében jelentős fordulatot hozott az 1935-ös év, amikor a választások idején pártszövetségre lépett az októbristákkal és a polgári radikálisokkal. Gömbös

kíméletlen csendőrterrorral megakadályozta, hogy a tarpai választókerület képviselője legyen. Válaszul leköszönt vitézi rangjáról, és a demokratikus ellenzéki erők tömörítése érdekében 1936-ban pártja fuzionált a Független Kisgazdapárttal és 1939-ben Tarpán már ennek a pártnak lett a képviselője. Publicisztikai tevékenységét akkor a Független Magyarország című hétfői lap főszerkesztői tisztségében, valamint a Magyarország c. napilap hasábjain végzi. Idejében felismerte, hogy a német veszéllyel szemben szükség van a Dunamenti kis népek összefogására. Ezért 1940 febr.-jában Belgrádba utazott és vezető jugoszláv államférfiakkal tárgyalt a baráti együttműködésről. 1942-ben bekapcsolódott a Történelmi Emlékbizottság munkájába és részt vett a március 15-ei antifasiszta és háborúellenes tömegtüntetés megszervezésében. 1944. márc. 19-én fegyverrel fogadta a lakásába hatoló Gestapo embereit, akik csak heves tűzharc után tudták sebesülten őrizetbe venni. Lakatos Géza kormánya 1944. október 11-én kikérte a Gestapótól, október 15-én szabadon bocsátották. 1944. november elején a németellenes fegyveres ellenállási mozgalom megszervezésére hivatott Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának elnökévé választották és részt vett a fegyveres felkelés tervezetének kidolgozásában. Németellenes tevékenysége miatt letartóztatták, a nyilas katonai bíróság halálra ítélte, Sopronhőhidán pedig 1944. december 24-én kivégezték.

Bánffy Miklós (1874–1950) gróf, erdélyi magyar író, politikus, külügyminiszter. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott és Budapesten végezte. 1906-tól 1909-ig Kolozs vármegye és Kolozsvár főispánja. 1901-től szabadelvű programmal, 1910-től pártonkívüli programmal országgyűlési képviselő. Később csatlakozott a Nemzeti Munkapárthoz. 1913–18-ban az állami színházak intendánsa. A Kisfaludy Társaság tagja. 1921. április 14-étől 1922. december 19-éig a Bethlen-kormányban a külügyminiszteri tárcát töltötte be, de mellette végig kulturális tevékenységet is folytatott. 1926-ban visszaköltözött Erdélybe és vezető szerepet játszott az erdélyi magyar irodalomban. 1939-ben vezetője lett a Nemzeti Újjászületési Front keretében szervezett Magyar Népközösségnek. 1940-ben behívott erdélyi felsőházi tag. Szerkesztette az Erdélyi Helikont, foglalkozott zenével, festészettel, színpadi rendezéssel, irodalommal, valamint Kisbán Miklós néven drámákat is írt. 1950-ben, birtokaitól megfosztva, szegényen, mellőzötten hunyt el Budapesten.

Berzeviczy Béla (1870–1922) katonatiszt, tábornok, a honvéd vezérkar főnöke. A bécsújhelyi Terézia Katonai Akadémián végzett, 1900-ban avatták hadnaggyá. Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregében csapatszolgálatot teljesítet, 1899-től a bécsi II. hadtest parancsnokságán beosztott vezérkari tiszt, 1906-tól a magyar honvédség lovassági felügyelőjének vezérkari főnöke volt. Az I. világháború idején harctéri

szolgálatot teljesített, több hadtest parancsnokaként szolgált. 1919-ben nyugállományba helyezték, de szolgálatra jelentkezett a Nemzeti Hadsereg siófoki Fővezérségénél. Horthy Miklós kinevezte a kaposvári katonai körlet parancsnokává. 1919-ben a Honvéd Vezérkar főnöke lett. Jelentős szerepe volt az első világháborúban összeomlott magyar hadsereg újjászervezésére tett kísérletekben, a Horthy-féle Nemzeti Hadsereg Magyar Királyi Honvédséggé történő átalakításában, illetve ezzel együtt az országszerte tevékenykedő irreguláris katonai alakulatok leszerelésében és / vagy regularizálásában.

Bethlen István (1874–1946) gróf, jogász, politikus, diplomata, miniszterelnök, a Horthy-korszak politikájának egyik kulcsfigurája. Már fiatalon Ferenc József egyik magyar bizalmasa volt. 1919 februárjában kezdeményezésére alakult meg az ellenforradalmi Nemzeti Egyesülés Pártja. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Bécsbe emigrált, ahol a szegedi kormány képviselőjeként az ellenforradalmi komité egyik vezetője lett. A Simonyi-Semadam-kormány lemondása után létrehozta az egységes kormányzópártot, de az új kormányt nem sikerült megalakítania. A Teleki-kormány bukása után, 1921. április 14-én miniszterelnök lett. Titkos politikai egyezséget kötött a szociáldemokrata párttal, majd miután a Kisgazda Párt felszámolására irányuló több kísérlete sikertelen maradt, híveivel együtt belépett a pártba, amelynek

Nagyatádi Szabó István mellett az egyik vezetője lett. E pártból és a hozzá csatlakozott konzervatív pártokból létrehozta a Keresztény Kisgazda Földműves és Polgári Pártot (a korabeli köznyelvben: Egységes Párt), amely magva volt a későbbi kormánypártnak. 1922-ben szűkítette a választójogot, a városok kivételével visszaállította a nyílt szavazás rendszerét. A népszövetségi kölcsön megszerzésével és a súlyos adó-emelésekkel elősegítette az ország gazdasági konszolidációját, amit 1929-ig további nagy összegű külföldi kölcsönök felvételével tartott fenn. 1926-ban a személyét is érintő frankhamisítási botrány megingatta pozícióját. 1931-ben lemondott, de továbbra is jelentős szerepet játszott a magyar politikában, mint a kormányzó bizalmas barátja és tanácsadója. 1935-ben Gömbös Gyula miniszterelnökkel támadt ellentéte miatt kilépett az Egységes Pártból és ellenzékbe vonult. Az 1939-i választások után Horthy a felsőház örökös tagjává nevezte ki. 1943–44-ben egyik vezetője az angolszászok felé közeledő politikai áramlatnak, a sikertelen kiugrási kísérletnek. 1944 őszén a szovjetek letartóztatták, egy ideig házi őrizetben tartották, majd Moszkvába vitték, ahol 1946-ban egy rabkórházban hunyt el.

Budaváry László (1889–1962) néptanító, újságíró, radikális jobboldali politikus. Csáktornyán (1909–1910), Sárospatakon, Magyaromjáton és Ungváron dolgozott tanítóként tanító (1910–1913), a magyarosítás terén szerzett érdemeiért szolgál-

lattételre a budapesti tanfelügyelőségre rendelték be, közben az I. világháborúban mint póttartalékos szakaszvezető frontszolgálatot teljesített. A Tanácsköztársaság bukása után állásából elbocsátották. A két világháború között a magyarországi szélsőjobboldal egyik meghatározó, hírhedten antiszemita politikusa és politikai újságírója, aki elsősorban, a magyarországi zsidókérdéssel foglalkozott. 1920-ban nemzetgyűlési indítványt nyújtott be a zsidókérdés „intézményes” megoldására, amelynek lényege, hogy hogyan és miként lehet hatékonyan és gyorsan a zsidókat minden vagyonuktól megfosztani. Ő alkotta meg továbbá a zsidók megrendszabályozására a hírhedten abszurd tíz pontot, amelyet törvénytervezetként is benyújtott. Az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetőségi tagja, 1920-1930 között alelnöke. Politikai pályafutását a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjában kezdte, később szakított velük és kezdeményezte a Magyar Nemzeti Párt megalakítását (a párt tagjai között voltak az egykori különítményparancsnokok, Prónay Pál és Héjjas Iván is). A párt Prónay Fasiszta Pártjából szerveződött, amely a Mussolini-féle pártstruktúrát igyekezett Magyarországon átvenni. A belügyminisztérium 1932-ben betiltotta a pártot. Az 1930-as évek végén a nyilas mozgalomhoz csatlakozott, azonban hamar annyira kiábrándult Szálasiból, hogy népszerű könyvet írt ellenük. A II. világháború után letartóztatták, a népbíróság 12 évi börtönre ítélte (HU-BFL-XXV-1-a-1945/778). 1962-ben hunyt el Budapesten.

Buday Dezső (1868–1932) mérnök, radikális jobboldali politikus. A József Műegyetemen mérnöki oklevelet szerzett, ismereteit nyugat-európai (svájci, francia- és németországi) tanulmányútja során egészítette ki. A Tisza (1890–1910), majd a Duna szabályozási munkálatainál ármentesítő és belvízmérnök (1910-től), később a Budapest Székesfővárosi Közlekedési Rt. (BSZKRT) igazgatója. A Keresztény Nemzeti Egység Pártja, majd a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt programjával nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő 1922 és 1932 között. Az Ébredő Magyarok Egyesülete egyik alapító tagja, az 1920-as években elnöke. A két világháború között a magyarországi antiszemita mozgalmak egyik vezetője, sajátos elképzelései szerint az antiszemitizmus erősödése lett volna szükséges a zsidóság teljes asszimilációjához. Mérnökként elsősorban árvíz- és belvízvédelmi műtárgyak tervezésével foglalkozott. 1932-ben hunyt el Budapesten.

Csáky Károly (1873–1945) gróf, tábornok, honvédelmi miniszter. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1894-ben vezérkari szolgálatba osztották be. 1907-től a honvéd központi lovasiskola tanára, 1910-től a honvédelmi minisztériumban szolgált, később a honvéd lovassági felügyelő vezérkari főnöke lett. 1914-ben egy lovas seregtest vezérkari főnöke volt az orosz harctéren, sebesülése után a honvédelmi minisztériumba osztották be, 1915-ben ezredes lett. 1917-ben Bukoviná-

ban harcolt, 1919-ben nyugdíjba ment, 1923. június 28-ától 1929. október 10-éig a Bethlen-kormányban honvédelmi miniszter. Sürgette az Antant Katonai Bizottság ellenőrzésének beszüntetését, fedezte a tiltott fegyvervásárlást és csempészt, egy szélsőjobboldali ausztriai katonai puccs előkészítése céljából részt vett az ausztriai Heimwehr finanszírozásában is. 1924-ben altábornagy, 1927-ben lovassági tábornok lett. 1925-től 1930-ig egységes párti nemzetgyűlési képviselő. 1945-ben hunyt el.

Eckhardt Tibor (1888–1972) politikus, ügyvéd, országgyűlési képviselő. Berlinben, Párizsban s a budapesti tudományegyetemen tanult, 1908-ban államtudományi doktorátust szerzett. Pályáját vármegyei tisztviselőként kezdte, 1918-ban Torda–Aranyos vármegyében főszolgabíró s az önkéntes karhatalom parancsnoka. 1919–20-ban az aradi, majd a szegedi ellenforradalmi kormány miniszter-elnökségének sajtóügyeit irányította. 1922-ben a Keresztény Kisgazdapárt listáján nemzetgyűlési képviselő lett. 1923-ban az Ébredő Magyarok Egyesülete egyik alapítója és elnöke volt, a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párt egyik vezetője, 1928-tól a Magyar Revíziós Liga ügyvezető alelnöke. Az 1926. évi választásokon kisebbségben maradt. 1930-tól a Független Kisgazdapárt tagja, Gaál Gaszton halála után a párt elnöke (1932–1940). 1931-től Miskolc, 1933-tól Mezőcsát országgyűlési képviselője. 1934–35-ben Gömbös Gyula miniszterelnök-

sége idején, mint Magyarország népszövetségi főmegbízottja eredményesen képviselte a magyar érdekeket a Sándor jugoszláv király meggyilkolása miatt keletkezett feszült helyzetben. 1936-tól titkos tanácsos; országgyűlési képviselő (1935–39; 1939–41). 1940-ben lemondott a FKgP elnökségéről. 1935 után ellenezte a német orientációt, az angolszász irányzat híve volt. A kormányzó és Teleki Pál miniszterelnök megbízásából 1940 nyarán az USA-ba ment, hogy ott kapcsolatokat építsen ki, ahonnan soha nem tért vissza. Előadó lett a georgetowni egyetemen. 1945 után a szovjetellenes és anti-kommunista emigráció egyik vezéralakja, a Magyar Nemzeti Tanács egyik megszervezője és végrehajtó bizottsági tagja lett.

Endre László (1895–1946) katonatiszt, különítményparancsnok, az ÉME és a MOVE vezetőségi tagja, 1923-tól Gödöllő főszolgabírója, majd 1944-ben a Sztójay-kormány belügyi államtitkára, a magyarországi holokauszt aktív részese és egyik irányítója. A népbíróság 1946-ban halálra ítélte, majd kivégezték. Pályájáról részletesebben lásd: VÁGI Zoltán, *Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944*, in *Tanulmányok a Holokausztról II.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.

Feilitsch Berthold (1867–1949) osztrák származású magyar báró, földbirtokos, jogász, legitimista politikus. Pozsonyban szerzett államtudományi doktorátust, ezután Torontál várme-

gye alispáni hivatalának közigazgatási gyakornoka, majd jegyzője, később pedig főjegyzője lett. 1897-ben Szabolcs vármegye főispánja lett, 1906-ban a Magyar Királyi Közigazgatási Bíróság ítélőbírájának nevezték ki. 1912-ben felvételt nyert a Jeruzsálemi Szent János Lovagrendbe, más néven Johannita Lovagrendbe, idővel annak egyik magyarországi vezetője, kommandátora lett. 1920-ban egészségügyi okokból nyugdíjazták a közszolgálatból, de 1927-ben visszatért a politikához, Bihar, majd Békés vármegye főispánja lett. Az 1920-as években a jobboldali tömegszervezeteket tömörítő, elsősorban az Ébredő Magyarok Egyesületét, a Magyar Országos Véderő Egyletet és a Területvédő Ligát összefogó Társadalmi Egyesületek Szövetsége elnöke volt. A két világháború közti Magyarország egyik befolyásos és köztiszteletben álló jobboldali személyisége volt, vezető szerepet töltött be számos irredenta titkos társaságban, többek között az Etelközi Szövetségben, illetve egyes források szerint annak katonai szárnyában, a Kettőskereszt Vérszövetségben is. A második világháború éveiben a szélsőjobbra tolódás jellemezte, és az Etelközi Szövetség befolyásos vezetőjeként a nyilasokkal is kereste a kapcsolatot, az 1944. októberi nyilas puccs után a nyilas parlament, a Törvényhozók Nemzeti Szövetsége elnöke lett. 1949-ben, németországi emigrációban hunyt el. Életéről bővebben lásd: ARDAY Géza, *Elvhűség és jellem. Első kommandátorunk, Feilitzsch Berthold pályaképe*, in uő, *A Johannita Rend*

Magyar Tagozatának arcképei. Hálakötet 90 esztendőért, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2014, 39–43.

Francia Kiss Mihály (1887–1957) katona, különítményparancsnok, a fehérterror hírhedt résztvevője. Az I. világháborúban tiszthelyettesként szolgált. A Tanácsköztársaság idején a Kecskemét környéki szentkirályi ellenforradalmi Fehér Gárda egyik szervezője, összekötő saját ellenforradalmi csoportja és a Szegeden szervezkedő Prónay-különítmény között. A Tanácsköztársaság bukása után Héjjas Iván különítményének tagja, a fehérterror egyik irányítója. Prónay Pálhoz és Héjjas Ivánhoz hasonlóan nevéhez számos kegyetlen, önkényes politikai gyilkosság fűződik. Tevékenyen részt vett a nyugat-magyarországi felkelésben is, mint a gerilla-hadviselés specialistája. A különítményesekre vonatkozó 1921. november 3-i közkegyelem miatt a Horthy-korszak során nem ítélték el semmilyen atrocitásért, melyben részt vett. 1945 után Kovács József álnéven élt Magyarországon, az orgoványi pusztákon bujdosott. 1947. május 13-án és 1948. július 28-án távollétében háborús és egyéb bűncselekmények miatt halálra ítélték. 1956-ban, a forradalom kitörése után saját nevén jelentkezett a rendőrségen, perének újrafelvételét kérte. 1957. március 8-án előzetes letartóztatásba helyezték egy razziát követően, amikor elfogták. Előbb 1957. június 13-án, majd 1957. augusztus 9-én emberek törvénytelen megkínzása és kivég-

zése, valamint más bűntettek elkövetése miatt egyaránt halálra ítélték. 1957. augusztus 13-án kivégezték Budapesten.

Friedrich István (1883–1958) legitimista politikus, miniszterelnök, mérnök, gépgyáros. A budapesti és charlottenburgi műegyetemen mérnöki oklevelet szerzett, majd a budapesti és a berlini egyetemen jogot hallgatott. 1908-ban gépjavító műhelyt, majd Mátyásföldön vas- és gépgyárat alapított. 1918-ban a Károlyi-kormányban hadügyi államtitkár volt. A Tanácsköztársaság idején, mint az egyik ellenforradalmi csoport vezetőjét letartóztatták, de megszökött. A Fehér Ház nevű ellenforradalmi szervezet tagjaként 1919. aug. 6-án részt vett a Peidl-kormányt eltávolító puccsban. Habsburg József főherceg megbízása alapján rövid ideig 1919. augusztus 7-étől november 25-ig (vitatható legitimitással rendelkező) miniszterelnök, majd 1920. március 15-ig hadügyminiszter. 1920 áprilisában kilépett a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjából és külön pártot alapított, amely 1922-ben egyesült ifjabb Andrassy Gyula csoportjával és felvette a Szövetkezett Keresztény Ellenzék nevet. Az 1920-as évek elején megalapította a Szittyák Tábora elnevezésű szélsőjobboldali szervezetet. Tisza István gyilkosainak perében vád alá helyezték, de a bíróság felmentette. 1921-ben részt vett a nyugat-magyarországi felkelésben. 1922-ben az újjáalakult, erősen ellenzéki Keresztény Nemzeti Párt (Andrassy–Friedrich párt) budapesti déli listájának vezetőjeként, 1926-ban a Keresztény Gazdasági

Párt színeiben, 1928-ban a budapesti déli kerület egyéni képviselőjeként nyert képviselői mandátumot, 1931-ben és 1935-ben a budapesti északi választókerület egyéni képviselője lett. 1938-ban már nem szerzett mandátumot, kikerült a politika élvonalából. 1951-ben mint politikus már elfeledettnek számított, de júliusban mégis letartóztatták Grósz József koncepciók perének kapcsán, majd augusztusban a budapesti Fővárosi Bíróság a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezésének és vezetésének hamis vádjával 15 évi börtönbüntetésre ítélte. A váci börtönben hunyt el 1958-ban.

Gömbös Gyula (1886–1936) katonatiszt, politikus, Magyarország honvédelmi minisztere, majd miniszterelnöke. Hivatásos katonatiszt volt, az I. világháború végéig vezérkari századosi rangot ért el. Az 1918. okt.-i forradalom után a honvédelmi minisztériumban teljesített szolgálatot, majd Zágrábban katonai attasé, 1918 végétől a honvédelmi minisztériumban a hadműveleti osztály balkáni csoportját vezette. Politikai pályafutását 1919-ben kezdte, amikor a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) elnökévé választották. Vezetőségi tagja az Ébredő Magyarok Egyesületének is. Bécsben részt vett az ellenforradalmi komité szervezésében, a Tanácsköztársaság idején a szegedi ellenforradalmi kormány hadügyi államtitkára, 1919 júliusától Bécsben a szegedi kormány meghatalmazottja. Horthy bizalmas híve, 1920-ban Törökszentmiklóson kisgazdapárti programmal mandátumot szerzett.

Nagy szerepe volt az 1921. szeptember-októberében részt vett a nyugat-magyarországi felkelés szervezésében és az 1921. október királypuccs letörésében. 1922 januárjában csatlakozott a Bethlen–Nagyatádi-féle Egységes Párthoz és irányította az 1922. évi választási harcot. Az 1920-as években a jobboldali tömegszervezeteket tömörítő, elsősorban az ÉMÉ-t, a MOVÉ-t és a Területvédő Ligát összefogó Társadalmi Egyesületek Szövetsége alelnöke, így a nacionalista mozgalmak egyik irányítója volt. 1923 nyarán kilépett a kormánypártból és megalakította a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Pártot. 1928-ban megegyezett Bethlen Istvánnal, visszatért az Egységes Pártba és hadügyi államtitkár lett. 1929. október 10-étől a Bethlen- és a Károlyi-kormányban honvédelmi miniszter. 1932. október 1-étől a nagybirtokosok és a jobboldali katonai körök támogatásával miniszterelnök. Meghirdette 95 pontból álló programját, törvényt hozatott a kormányzói jogkör kiterjesztéséről, átszervezte a kormánypártot (Nemzeti Egység Pártja), intézkedéseket léptetett életbe a totális fasiszmus kiépítésére, a nagybirtok megsegítése érdekében (hitbizományi reform, törlesztések részleteinek elhalasztása, telepítési törvény), kísérletezett a szakszervezetek felszámolásával, a munkásosztály fasiszta jellegű szervezetekbe való bevonásával (Nemzeti Munkaközpont). Folytatta a fasiszta Olaszországgal és Németországgal való szoros együttműködés kiépítését. 1933 júniusában a kormányfők közül elsőnek kereste fel Hitlert. 1934-ben szer-

ződést kötött Olaszországgal és Ausztriával (római hármas paktum), majd Németországgal is, és elkötelezte magát a németek agressziós politikája mellett. Az 1934 októberében Sándor jugoszláv király és Barthou francia külügyminiszter ellen elkövetett marseille-i merénylet Magyarországon való előkészítése miatt súlyos külpolitikai bonyodalom keletkezett, melyet csak Olaszország támogatásával tudott leküzdeni. 1935 márciusában szembekerült a kormánypárt konzervatívabb Bethlen-csoportjával, de felülkerekedett. Átalakította kormányát, majd kormányzói kézirattal feloszlatta a nemzetgyűlést. Az általa irányított 1935. évi választásokat a minden addiginál erősebb kormányterror jellemezte. A választások után régi szegedi különítményes tisztársait fontos politikai és katonai pozíciókba helyezte. 1936-ban, vesebetegségben hunyt el. Életéről az egyik legfrissebb monográfia: VONYÓ József, *Gömbös Gyula*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2014.; valamint ennek jelentősen bővített változata: VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

Görgey György (1882–?) ezredes, később tábornok. 1919-ben az ellenforradalmi Nemzeti Hadsereg egyik tiszti különítményének parancsnoka, az úgynevezett szegedi kapitányok egyike. Horthy Miklós bizalmas katonatársaként 1920 és 1927 között a kormányzói testőrség parancsnoka, majd a Magyar Királyi Honvédség méneskari felügyelője.

Héjjas Iván (1890–1950) földbirtokos, az első világháborúban katonatiszt, az Osztrák–Magyar Légió vadászpilótája, majd a fehérterror idején különítményparancsnok, akinek nevéhez Prónay Pál századossal együtt számos önbíráskodás és politikai gyilkosság fűződik. Egyik alapítója és vezetője az Ébredő Magyarok Egyesületének; a két világháború közti Magyarország egyik meghatározó katonai múlttal rendelkező szélsőjobboldali politikusa, ugyancsak Prónay Pállal együtt egyik értelmi szerzője és irányítója az 1921-es nyugat-magyarországi felkelésnek is. Az 1920-as években alkut kötött a Bethlen-kormánnyal és konszolidálódott, irreguláris katonai tevékenységét látszólag abbahagyta. 1927–1931 között a kunszentmiklósi választókerület parlamenti képviselője, később különböző magas pozíciókat töltött be a Kereskedelmi- és Közlekedésügyi Minisztériumban. 1944 végén a szovjetek elől Spanyolországba menekült, 1947-ben a népbíróság távollétében halálra ítélte. 1950-ben, emigrációban, a spanyolországi Vigóban hunyt el.

Hir György (1880–1926) földbirtokos, honvéd altiszt, különítményparancsnok. Az Ébredő Magyarok Egyesülete egyik vezetőségi tagja, az Etelközi Szövetség tagja. Aktív résztvevője volt a frankhamisításnak. 1920-ban kisgazda, 1922-ben egységes párti nemzetgyűlési képviselő. 1926-ban hunyt el gyanús körülmények között, nem kizárható, hogy a frankhamisítási ügyről ellenzéki politikusoknak adott leleplező nyilatkozatai miatt gyilkolták meg.

Horthy Miklós (1868–1957) katonatiszt, politikus, régens kormányzóként 1920 és 1944 között Magyarország államfője. 1883-ban végezte el a Fiumei Haditengerészeti Akadémiát. 1892 és 1894 között föld körüli úton vett részt a SAIDA nevű korvett fedélzetén. 1909 és 1914 között I. Ferenc József császár egyik szárnysegédje és bizalmasa volt, ekkoriban szerezte első politikusi tapasztalatait. Az első világháborúban a NOVARA gyorscirkáló parancsnokaként szolgált, ekkor aratott katonai győzelmei tették ismertté a nevét, IV. Károly 1918. február 28-án kinevezte az osztrák–magyar hadiflotta parancsnokává. Az első világháború elvesztése után Horthynak kellett végrehajtania az osztrák–magyar hadiflotta leszerelését, illetve a hajók Szerbiának történő átadását. A háború után rövid ideig családja kenderesi birtokán gazdálkodott, majd 1919-ben a Károlyi Gyula gróf vezette szegedi ellenkormány felkérte a hadügyminiszteri tisztség elvállalására, mint a felbomlott monarchia egykori hadseregének legmagasabb rangú magyar nemzetiségű tisztjét, aki sem az őszirózsás forradalomban, sem a tanácsköztársaságban nem vállalt szerepet. Megszervezte az úgynevezett Nemzeti Hadsereget, majd annak fővezéréként részben függetlenítette magát a szegedi ellenforradalmi kormánytól, és az ország egyetlen használható fegyveres ereje felett rendelkezett. Egy ideig kacérkodott a katonai diktatúra bevezetésének gondolatával, de polgári politikusok és az antant képviselőinek nyomására elvetette

ennek lehetőségét. Egyes források szerint jelentős felelősség terheli a tanácsköztársaság utáni jobboldali megtorlás-sorozatban, a több száz ember életét követelő fehérterrorban. Az antant is egyre inkább Horthyval tárgyalt, mint a magyar államhatalom tényleges képviselőjével, ily módon pedig egyre esélyesebbnek látszott az államfői pozícióra is. 1919. november 16-án csapatai élén bevonult Budapestre, az országgyűlés pedig 1920. március 1-jén választotta Magyarország kormányzójává, ezáltal a királyt helyettesítő ideiglenes államfő és a fegyveres erők főparancsnoka lett. 1921-ben kétszer hiúsította meg IV. Károly visszatérési kísérleteit, majd megindulhatott a Bethlen István miniszterelnök nevével fémjelzett konszolidáció tízéves időszaka. Az 1929-es gazdasági világválságnak jelentős szerepe volt az ország jobbra tolódásában, közvetve ez vezetett Gömbös Gyula miniszterelnöki kinevezése is. Horthy mind a szélsőbal-, mind a szélsőjobboldali mozgalmakkal szemben állt, az 1930-as években mindenféle radikalizmust igyekezett háttérbe szorítani. Államfőként az 1930-as években aktivitás, később az ország Németország agressziós politikája melletti elköteleződése idején egyre inkább a passzivitás jellemezte, bár a revizionista törekvéseket végig élénken támogatta. 1942-től igyekezett csökkenteni az ország háborús részvételét, 1944 októberében hozzá hű, mérsékelt politikai körök közreműködésével megkísérelt kiugrani a második világháborúból, ám részben a németbarát főtisztek hadseregen belüli túlsúlyának ez nem sikerülhetett. Horthyt

mindenképpen közvetett felelősség terheli a magyarországi holokausztért, bár 1944-ben arra még volt ereje, hogy a budapesti zsidóság deportálását leállítsa. Magyarország német megszállása után, 1944. október 16-án kényszer hatására lemondott, kényszerűen átadta a hatalmat a Szálasi Ferenc vezette németbarát nyilas kormánynak, és a németek őrizetébe került. A nürnbergi perben tanúként hallgatták ki, részben idős korára tekintettel vádat nem emeltek ellene. 1948-tól családjával portugáliai emigrációban élt családjával, ahonnan élénk kapcsolatot tartott az emigráns magyar politika is és katonai körökkel. 1957-ben hunyt el. Terjedelmes emlékiratot hagyott hátra, melyben saját politikusi szerepét pozitívan értékeli: HORTHY Miklós, *Emlékirataim*, Budapest, Európa Kiadó, 1990.

Kánya Kálmán (1869–1945) diplomata, politikus, külügyminiszter-helyettes, majd külügyminiszter. Diplomáciai pályafutását Konstantinápolyban kezdte mint alkonzul, 1904-ben konzullá nevezték ki, 1905-től a közös külügyminisztériumban teljesített szolgálatot. 1913-ban a Monarchia mexikói követe, meghatalmazott miniszter. 1920-tól 1925-ig a külügyminiszter állandó helyettese. 1925-ben berlini követ lett, majd 1933. február 4-től 1938. november 28-áig külügyminiszter a Gömbös-, Darányi- és Imrédy-kormányokban. Az ő külügyminisztersége alatt ment végbe Magyarország csatlakozása a Berlin–Róma-tengelyhez a revizionista politikai törekvések

jegyében. Ezen belül az Olaszországgal való fokozott együttműködéssel igyekezett ellensúlyozni Németország egyre növekvő hegemóniáját, de megkísérelt a lehetőségekhez képest jó kapcsolatokat fenntartani a nyugati hatalmakkal, illetve a kisantant felé is tett közeledő lépéseket. 1938 augusztusában Horthy és Imrédy németországi látogatása napjaiban Bledben megegyezett a kisantant államokkal Magyarország fegyverkezési egyenjogúsága elismerésének kérdésében, amivel legalizálni kívánta a magyar háborús készülődést. 1938. szeptember 20-án Imrédy miniszterelnökkel Berchtesgadenbe repült és felkérte Hitlert a magyar területi igények támogatására. 1938 októberében vezetője volt a komáromi magyar–csehszlovák tárgyalásokon részt vevő delegációnak. Miután az 1938. november 21-ei német olasz demars miatt Kárpát-Ukrajna tervezett megrohanásától az Imrédy-kormánynak el kellett állnia, lemondott a külügyminiszterségről. 1935. október 4-én Horthy örökös felsőházi taggá nevezte ki. A II. világháború idején a Bethlen–Kállay vezette politikai csoporthoz tartozott. 1945-ben hunyt el. Pályájáról lásd bővebben: TÓTH Imre, *Egy polgári arisztokrata. Kánya Kálmán (1869–1945)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

Klebensberg Kunó (1875–1932) gróf, miniszter, az MTA tagja. Budapesten, Berlinben, Münchenben és Párizsban végezte tanulmányait. A miniszterelnökségen fogalmazó, majd osztálytanácsos, 1910-től közigazgatási bíró, 1914-től vallás-

és közoktatásügyi minisztériumi államtitkár. Az I. világháború idején a Nemzeti Munkapárt egyik országos szervezője. 1917-től a Hadigondozó Hivatal elnöke, majd a miniszterelnökség politikai államtitkára és Kolozsvár országgyűlési képviselője. 1919 februárjában Bethlen István gróffal együtt megszervezte a Nemzeti Egyesülés Pártját. Az 1920-ig egyesült keresztény párti, az 1922-től egységes párti képviselő. 1921. december 3-ától 1922. június 16-áig belügyminiszter, 1922. június 16-ától 1931. augusztus 24-éig vallás- és közoktatásügyi miniszter, időközben 1930-ban népjóléti és munkaügyi miniszter is a Bethlen-kormányban. A Magyar Történelmi Társulat és több társadalmi és tudományos egyesület elnöke volt. Minisztersége idején kiépítették a tanyasi iskolák hálózatát, megreformálták a polgári iskolát és leány-középiskolát, lerakták a szegedi egyetem alapjait és felállították a bécsi, berlini és római magyar intézeteket. Pályájáról bővebben lásd: UJVÁRY Gábor, *„Egy európai formátumú államférfi”*. Klebelsberg Kuno (1875-1932), Pécs, Kronosz Kiadó, 2014.

Kozma Miklós (1884–1941), katonatiszt, politikus. A Ludovika Akadémia elvégzése után huszár hadnagyként szolgált, emellett jogot is tanult. 1919-ben Szegeden a Nemzeti Hadsereg propaganda- és védelmi osztályának vezetője volt, majd 1922-ben Horthy kinevezte a Magyar Távirati Iroda élére. 1934-től felsőházi tag lett, majd 1935. március 4-étől 1937. február 3-áig a Gömbös-, majd Darányi-kormány

belügyminisztere. Ő irányította az 1935. évi választásokat. Darányi kezdetben mérsékelt, a parlamentre támaszkodó politikájával nem értett egyet, és ez vezetett lemondásához. 1937 márciusában ismét az MTI és az érdekkörébe tartozó vállalatok elnökévé választották. 1938 őszén a Kárpátalja visszafoglalására indult diverziós vállalkozás egyik vezetője, 1940–41-ben a visszafoglalt Kárpát-Ukrajna (Kárpátalja) kormányzói biztosa volt. Kormányzói biztosként fontos szerepe volt az első magyarországi zsidódeportálás elindításában, melynek értelmében mintegy 15 ezer, a zöldhatáron át Magyarországra menekült úgynevezett hontalan galíciai zsidót, aki nem rendelkezett hivatalos iratokkal, visszatoloncoltak a határon túlra, ahol azonban többségüket a megszálló német hadsereg meggyilkolta. 1941-ben hunyt el. Irathagyatéka a korszak igen értékes, sokat kutatott történelmi forrása: HU-MNL-OL-K 429. Belügyminisztériumi levéltár – Kozma Miklós iratai.

Lendvai István (1888–1945) író, költő, újságíró, radikális jobboldali politikus, az Egységes Párt, majd a belőle kiváló Fajvédő Párt nemzetgyűlési képviselője.

Márffy József (1898–1971 (?)) az első világháborúban katona, majd banktisztviselő, terrorista, paramilitáris vezető, az Ébredő Magyarok Egyesülete Nemzetvédelmi Főosztálya IX. kerületi nemzetvédelmi osztályának vezetője. Társaival

1922 tavaszán elhatározták, hogy az Erzsébetvárosi Polgári Demokrata Kör liberális politikai-társadalmi szervezet Dohány utca 76. szám alatti székhelye ellen bombamerényletet követnek el, és ezáltal számos, általuk hazafiatlannak, a nemzet ellenségeinek tartott embert megölnek. A merénylet, majd a feltételezett elkövetők bírósági tárgyalássorozata az 1920-as évek egyik legnagyobb megdöbbenést és sajtónilvánosságot kiváltott eseménye volt, a korabeli sajtótermékekben jórészt bombaper, illetve Márfy-per néven szerepel. Első fokon halálra, másodfokon 6, harmadfokon 8 év börtönbüntetésre ítélték. A börtönből való szabadulása után Kőszegen előbb, mint a kormányzó Egységes Párt, majd mint a Nyilaskeresztes Párt egyik helyi vezetője tevékenykedett. Halálának pontos ideje nem ismert, valamikor 1945 után hunyt el, valószínűleg az 1970-es évek környékén.

Mészáros Gyula (1883–1957) etnográfus, turkológus, egyetemi tanár. 1904–06-ban török nyelvi tanulmányokat folytatott Konstantinápolyban. 1906-tól másfél évet töltött a Volga vidéki csuvasok és tatárok között folklórgyűjtéssel. 1909-ben Budapesten doktorált török-tatár nyelvből. 1909–15 között az Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályán dolgozott. 1916-tól az I. világháború végéig egyetemi tanár, a magyar tanszék vezetője Konstantinápolyban. 1920–21-ben részt vett a szokolhamisításban, Bécsben letartóztatták, majd óvadék ellettében szabadon bocsátották. Tevékeny szerepet

játszott a frankhamisítás előkészítésében is. A 20-as évek közepétől az ankarai néprajzi múzeum tudományos vezetője. 1932-ben hazatérve a Műemlékek Országos Bizottságának munkatársa. 1943–44 közt az újvidéki keleti kereskedelmi főiskola tanára. Később Törökországban, 1951-től New Yorkban élt emigrációban. Elméleti eredményeit a turkológiai kutatás nem fogadta el, csak néprajzi anyaggyűjtése, elsősorban csuvas anyaga képvisel jelentős tudományos értéket.

Nádósy Imre (1872–1935). jogász, országos rendőr-főkapitány (1920–1926). Az Etelközi Szövetség Vezéri Tanácsának tagja, illetve 1920-ban a Wolff Károly vezetésével működő titkos társaság képviselője az Egyesült Keresztény Liga vezéri tanácsában is. Tagja lehetett a Kettőskereszt Vérszövetségnek is (Vö. L. NAGY, i. m. 16.). Irányító szerepe volt a frankhamisításban. A Kúria 1926 októberében három és fél évre ítélte, de 1928 áprilisában kormányzói amnesztiában részesült, végül nyugdíjazták. A politikától végleg visszavonult, további állami hivatalt nem viselt, haláláig családja helesfai birtokán élt. 1935-ben, váratlanul hunyt el Budapesten.

Ostenburg-Moravek Gyula (1886–1944) katona- és csendőrtiszt, különítményparancsnok, radikális jobboldali politikus. A Magyarországi Tanácsköztársaság bukása után Sopron csendőrparancsnoka volt. Különítménye gyilkolta meg – többek között – Somogyi Bélát és Bacsó Bélát, a Népszava

újságíróit. 1920. március 1-jén, a kormányzóválasztáskor a csapatai biztosították a rendet a Nemzetgyűlésben. 1921. augusztus 28-án megtagadta meg Sopron kiürítését, ezzel lehetőséget teremtve arra, hogy a város végül Magyarország része maradhasson. Csendőrei segítségével a nyugat-magyarországi felkelés eredményeképp jött létre 1921. november 4-én a rövid életű Lajtabánság de facto állam. A második királypuccs alkalmával (1921. október 20–23.) különítményével Sopronban állomásozott, és IV. Károly királyhoz csatlakozott, aki Sopronban ezredessé léptette elő. 1921. október 21-én, a budaörsi csata után rövid ideig fogságban volt, majd 1921. október 25-én amnesztiában részesült. Végül nyugdíjazták és félreállították, különítményét feloszlatták. Ezek után ismert, de kevésbé befolyásos radikális jobboldali politikusként működött. 1932-ben Prónay Pállal közösen létrehozta a Magyar Országos Fasiszta Pártot, mely a kormánypárt szélsőjobboldali ellenzékeként működött, majd beleolvadt egyéb pártkezdeményekbe. 1944-ben hunyt el Budapesten.

Papp Dezső (?–?) katonatiszt, honvéd alezredes. 1917-től szolgált a honvédségben, 1926-ban a külügyi és a honvédelmi minisztérium közös alárendeltségében működő különleges titkosszolgálati csoport vezetőjének nevezték ki. A csoport felszámolása után, 1938 előtt Papp Dezső a szegedi V. hadtest 2. osztályának parancsnoka volt. Életrajza további motívumai ismeretlenek. Vö. UJSZÁSZY, i. m. 358.

Prohászka Ottokár (1858–1927) Székesfehérvár püspöke, teológus professzor, hitszónok, politikus, a parlament felsőházának tagja, a dualizmus és a Horthy-korszak elejének egyik legnagyobb köztisztviselőnek örvendő egyházi személyisége. Az 1920-as években gyakran feltűnt az Ébredő Magyarok Egyesülete rendezvényein, vállalt politikai antiszemitizmusa miatt személye és munkássága a mai napig élénk viták tárgya. Pályájáról bővebben lásd: SZABÓ Ferenc SJ, *Prohászka Ottokár élete és műve (1858–1927)*, Budapest, Szent István Társulat, 2007.

Prónay Pál (1874–1946) földbirtokos, katonatiszt, radikális jobboldali politikus, különítményparancsnok, rövid ideig Lajtabánság de facto állam államfője. Az az első világháborúban a Jászkun Huszárezredben szolgált, és mint százados szerelt le. A tanácsköztársaság kikiáltása után, Szegeden 1919 júniusban leszerelt tisztből és altisztből különítményt szervezett, amely szorosan együttműködött Horthy Nemzeti Hadseregével. A Tanácsköztársaság bukása után különítményesei számos súlyos atrocitást, önkényes gyilkosságot követtek el. Az 1920-as években vezető szerepet töltött be az Ébredő Magyarok Egyesületében. Döntő szerepet játszott a nyugat-magyarországi felkelés kiirtásában, a felkelés során a magyar irreguláris alakulatok megakadályozták az osztrák csendőralakulatok bevonulását a Magyarország által a trianoni döntés által kiürített Sopronba és az elcsatoltak ítélt

határterületre, majd az 1921. október 4-ére összehívott nemzetgyűlésen kikiáltották a független Lajtabánságot, melynek vezetőjévé megválasztották Prónayt lajtai bán címmel. A fegyveres ellenállás kényszerítette az Antanthatalmakat a soproni népszavazás kiírására. IV. Károly király második visszatérési kísérlete idején Prónay megtagadta a legitimista katonai egységek elleni fellépést, ezért Bethlen István és Gömbös Gyula kizárta az Etelközi Szövetségből, a korszak befolyásos titkos társaságából, nyugdíjazták és félreállították, azonban a továbbiakban is részt vett a szélsőjobboldali megmozdulásokban. A két világháború közti időszak egyik ismert, de az 1930-as években már nem túl meghatározó radikális jobboldali politikusa. Budapest ostroma idején újabb különítmény szervezésébe fogott, amely azonban nem játszott különösebb szerepet a háborúban. A szovjet csapatok 1945. március 20-án elfogták és elhurcolták, majd a Szovjetunió Állambiztonsági Szerveinek Különleges Tanácsa 1946. június 10-én 20 év kényszermunkára ítélte. Halálának pontos időpontja máig ismeretlen, feltehetően szovjet fogságban hunyt el 1946-ban vagy valamivel később. Tevékenységéről Bodó Béla írt angol nyelven kismonográfiát. Lásd: BODÓ Béla, *Pál Prónay. Palamilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921*, The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011.

Ráday Gedeon (1872–1937) jogász, politikus, főispán, belügyminiszter. Iskoláit Bécsben és Budapesten végezte. Pályáját mint közigazgatási gyakornok kezdte Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében. Politikusként Tisza István hívei közé tartozott, és a főrendiházban is több jelentős sikert könyvelhetett el mint szónok. 1910-ben kinevezték Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye és Kecskemét törvényhatósági jogú város főispánjává, de ezen tisztségeiről lemondott, amikor 1917-ben bevonult a hadseregbe. A tanácsköztársaság idején fogságba esett, de megszökött, majd Bécsbe utazott, ahol a gróf Bethlen István vezette Antibolszevista Comité alelnöke volt. Ebben a minőségében szoros összeköttetésben volt a szegedi ellenforradalmi kormánnyal. A tanácskormány bukása után Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye kormánybiztos főispánja lett, ezen kívül Jász-Nagykun-Szolnok vármegye és Kecskemét kerületi kormánybiztosa. 1921 áprilisától decemberéig belügyminiszterként működött. Ráday az Etelközi Szövetség Vezéri Tanácsának tagja volt (vö. ZADRAVECZ, i. m. 132–133), illetve vezető szerepet tölthetett be a Kettőskereszt Vérszövetségben is (vö. SHVOY, i. m. 91.), ily módon pedig szerepe lehetett abban is, hogy a fehérterror felelősei, így Héjjas Iván is elkerüljék a számonkérést. 1922-ben Nagykőrös város nemzetgyűlési képviselőjévé választották. 1937-ben hunyt el.

Rakovszky Iván (1885–1960) jogász, politikus. Jogi tanulmányai után pályáját Turóc vármegye szolgálatában kezdte.

1910-től 1918-ig munkapárti, 1920-tól 1935-ig egységes párti képviselő volt. 1922. június 16-a és 1926. október 15-e között belügyminiszter Bethlen István kormányában. A frankhamisítási botrány miatt lemondott, majd 1928-tól 1935-ig a Fővárosi Közmunkák Tanácsának elnöke lett. 1941. április 28-ától a Közigazgatási Bíróság elnöke és felsőházi tag volt. 1944. augusztus 29-étől október 16-áig vallás- és közoktatásügyi miniszter volt a Lakatos-kormányban. Nevéhez fűződik a rendőrség újjászervezése, a vármegyei törvényhatóságok reformja és az 1925. évi választójogi törvény.

Shvoy Kálmán (1881–1971) katonatiszt, politikus, tábornok. 1895-ben hadapród tiszthelyettessé avatták a Ludovika Akadémián, a Hadiakadémiát 1902 és 1904 között végezte el. Az I. világháborúban annak kezdetétől végéig részt vett különböző vezérkari beosztásokban. 1918. december 13-a és 1919. március. 7-e között a szegedi Katonatanács elnöke volt. 1919 júniusától jelentős szerepet vállalt a Nemzeti Hadsereg szervezésében, 1922. november 20-ától a vezérkari főnök szárnysegédje, majd 1923. március 1-jétől a honvédfőparancsnok vezérkari főnöke volt. 1924–25-ben a 9. gyalogezred parancsnoka, 1925 és 1930 között az V. vegyesdandár gyalogsági parancsnoka volt, 1926. május 1-jén léptették elő tábornokká. 1930-tól 1934. szeptember 1-jei nyugdíjaztatásáig az V. vegyesdandár parancsnoka volt, 1931. május 1-jétől altábornagyi rangban. Ezután bekapcsolódott a politikai

életbe, Szeged országgyűlési képviselője és a kormánypárt véderőbizottságának elnöke lett. Gömbös Gyula 1936-os halála után szembefordult a kormánypárttal, a fajvédő és nyilas irányzatokkal egyaránt. A háború végén a nyilas hatóságok internálták, csak 1945 áprilisában tért vissza Szegedre, ahol haláláig visszavonultan élt. Bár a szocialista hatóságok igazolták, főtiszti rendfokozatától és nyugdíjától megfosztották. 1971-ben, 90 évesen hunyt el.

Sigray Antal (1879–1947) gróf, nagybirtokos, legitimista politikus. Tanulmányait Angliában és Budapesten végezte. 1904-től főrendiházi tag volt. 1919-ben Bécsben az Antibolsevista Comité egyik vezetője lett, a Friedrich-kormány Nyugat-Magyarország főkormánybiztosává nevezte ki. A második királypuccs alkalmával, 1921 októberében csatlakozott IV. Károlyhoz, a puccs összeomlása után tíz hétig vizsgálati fogságban tartották. Ezután a legitimista politikai erők egyik vezetője lett. 1920-tól 1939-ig keresztény ellenzéki programmal nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő, 1939-től a felsőház tagja. 1943. dec. 14-én felsőházi képviselőként fellépett Magyarország háborúból való kilépése és a békekötés mellett. 1944. március 19-én, a német megszálláskor a németek elhurcolták és a mauthauseni koncentrációs táborba zárták. A tábor felszabadulásakor már súlyos betegen emigrált Svájcba, majd onnan az Egyesült Államokba, ahol 1947-ben elhunyt.

Siménfalvy Tihamér (1878–1929) ezredes, később tábornok, radikális jobboldali katonatiszt volt a Horthy-korszakban, aki többek között a német és az osztrák szélsőjobboldali körökkel is kereste a kapcsolatot. Az első világháború vége felé a Székely Hadosztály vezérkari főnöke volt, majd az ellenforradalom idején Horthy Miklós belső körének tagja lett. A rendelkezésre álló adatok szerint ő volt az 1920-as években ő volt Kettőskereszt Vérszövetség parancsnoka. Az 1920-as évek elején vezérkari tisztként részt vett a katonai titkosszolgálat, a későbbi 2. vkf. osztály, illetve az ugyancsak titkosszolgálati feladatokat is ellátó későbbi 5. vkf. sajtó- és propagandaosztály megszervezésében is (Vö. UJSZÁSZY István, *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György, KOVÁCS Zoltán András, SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Corvina Kiadó, 2007, 355.) Befolyásos tagja volt az Etelközi Szövetségnek is, később a Vitézi Rend egyik vezetője, vitézi törzskapitány lett. 1929-ben váratlanul hunyt el.

Teleki Pál (1879–1941) politikus, miniszterelnök, földrajztudós, egyetemi tanár, az MTA tagja. Egyetemi tanulmányai után 1903-ban államtudományi doktor, majd a budapesti egyetem földrajzi tanszékén egyetemi gyakornok lett. A

külföld 1909-ben figyelt fel tudományos munkásságára. Svájcban érte a Tanácsköztársaság kikiáltásának híre, 1920. április 19-étől a Simonyi-Semadam-kormány külügyminiszterre, július 19-étől 1921. április 13-áig Magyarország miniszterelnöke. Ratifikáltatta a trianoni békét, fellépett a különítmények garázdálkodása ellen, meghozatta a nemzetgyűléssel a zsidóellenes numerus clausus törvényt, a Nagyatádi Szabóféle földreformot. IV. Károly első visszatérési kísérlete után lemondott. 1926-ban belépett a kormánypártba, 1927-től 1938-ig felsőházi tag, majd ismét képviselő. 1924–25-ben népszövetségi megbízásból tagja volt a moszuli olajvidék Irakhoz tartozását javasoló szakértői bizottságnak. Kiállt a Párizs környéki békék revíziója mellett, számított Németország közreműködésére az európai status quo megbontásában, de elsők közt ismerte fel a hitleri birodalom veszélyességét is. 1938. május 14-től vallás- és közoktatásügyi miniszter Imrédy Béla kormányában. 1938-ban a komáromi cseh-magyar tárgyalásokon előkészítője az első revíziós eredménynek. 1939. február 16-ától 1941. április 3-áig másodízben miniszterelnök. Csatlakozott az antikomintern paktumhoz, végrehajtotta Magyarország kilépését a Népszövetségből. Meghozatta a második zsidótörvényt és egy mérsékelt földreform-törvényt. A II. világháború kitörésekor elhárította a német csapatok átszállítási kérelmet, az olasz semlegességre támaszkodva a fegyveres semlegesség álláspontján állt, a lengyel menekülteket befogadta. Jugoszláviával örökbarátsági szerződést kötött

semlegesítése céljából. Az 1941. márciusi belgrádi németellenes fordulat nyomán azonban Hitler éppen Jugoszlávia ellen kívánt katonai együttműködést, revíziós lehetőséget ajánlva fel Magyarországnak. 1941. április 3-án öngyilkosságot követett el, Horthyhoz írt búcsúlevelében elítélte a Jugoszlávia elleni magyar támadást. Pályájáról lásd bővebben: ABLONCZY Balázs, *Teleki Pál*, Budapest, Osiris Kiadó, 2005.

Ulain Ferenc (1881–?) ügyvéd, publicista, radikális jobboldali politikus. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott és Budapesten végezte, majd ügyvédi oklevelet szerzett és Déván ügyvédi irodát nyitott. Az I. világháború után Budapestre költözött és részt vett a tanácsköztársaságot megdöntő ellenforradalomban. Összeköttetést hozott létre a magyar és a bajor szélső-jobboldali politikai erők között. Az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik alapítója és vezetőségi tagja. 1919-ben megalapította a Szózat című radikális napilapot. 1922-től 1926-ig nemzetgyűlési képviselő, 1923-ban kilépve az Egységes Pártból Gömbös Gyulával együtt a fajvédő párt egyik alapítója, 1931-től ismét parlamenti képviselő. Az 1940-es években a nyilasokhoz csatlakozott. Halálkozásának helye és ideje nem ismert, valamikor 1945 utánra tehető.

Zadvarecz István (1884–1965) hitszónok, ferences szerzetes, tábori püspök. Tizennégy éves korában lépett be a ferences közösségbe, teológiából és filozófiából doktorált, 1907-

ben szentelték pappá. Baján és Gyöngyösön tanított teológiát, majd a szegedi ferences plébánia házfőnöke lett. Az 1919-es kommunista diktatúra idején nyíltan szót emelt az embertelenséggel szemben Lőw Immánuel szegedi rabbival együtt. Az ellenforradalom idején Szegeden alakult ki szoros barátsága Horthy Miklóssal, Magyarország későbbi kormányzójával. Horthy felkérésére Csernoch János hercegprímás Zadraveczet felterjesztette Rómánál tábori püspöki kinevezésére, egyben felkérte őt a magyar tábori püspökség megszervezésére. Tábori püspökként aktívan részt vett a politikában, támogatta a kormányzat irredenta céljait. A királypuccsok idején legitimista álláspontra helyezkedett, ezért barátsága Horthyval meggyengült. 1925–26-ban valószínűleg részt vett a frankhamisításban is. 1927-ben lemondott a tábori püspökségről, ezután papi tevékenységet folytatott, pasztorációs úton kétszer járt Amerikában, egyszer a Szentföldön. Könyveket írt, beszédeket tartott. A nyilas uralom alatt jelentős zsidómentő tevékenységet folytatott. 1945-ben letartóztatták és két év börtönre ítélték, 1947 tavaszán szabadult. 1947 és 1950 között a máriagyúdi ferences kolostorban lakott, 1950-ben a kolostor bezárása után Budapestre, a Lotz Károly utcába költözött. A Kádár-korszakban Budapestről kitiltották, a politikai rendőrség pedig folyamatosan megfigyelte. 1965. november 13-án hunyt el Zsámbékon.

A Horthy-korszak első néhány éve a magyar történelem azon viharos időszakai közé tartozott, mely bővelkedett – elsősorban jobboldali, irredenta eszmék mentén szerveződő – titkos egyesületekben, társaságokban, szövetségekben, amelyekhez igen gyakran fegyveres, félkatonai alakulatok is kötődtek, és amelyek egy ideig a politikai életre is bizonyos fokú befolyással rendelkeztek. Bár a Bethlen-kormány a konszolidáció jegyében számos lépést tett a hasonló formációk felszámolására, vagy legalábbis a saját politikai rendszerébe történő integrációjukra, és az 1923-as évek is kétségtelenül fordulópontot jelentett mind a magyar nacionalista paramilitáris titkos társaságok, mind pedig az ezekkel igen szoros átfedésben lévő irredenta egyesületek, elsősorban az Ébredő Magyarok Egyesület és Magyar Országos Véderő Egyesület, illetve úgy általánosságban az amúgy is egyre inkább diverzifikálódó magyar szélsőjobboldal, mint politikai erő történetében, ami a befolyásukat illeti, a hasonló organizációk működése érthető módon e fordulópont után sem szűnt meg. A Belügyminisztérium és az államrendőrség még 1926-ban is szemmel- és nyilvántartott bizonyos titkos és féltitkos szélsőjobboldali szervezeteket, amelyek kisebb intenzitással, de tovább működtek. Erről tanúskodik a Magyar Királyi Belügyminisztérium egy bizalmas rendőri jelentése a titkos társaságok felfedése tárgyában, mely összességében igyekszik az ilyen szervezeteket a helyükön kezelni, és kiolvasható belőle, hogy az irat keletkezésének idején, 1926-ban e társaságok már valóban nem rendelkeztek akkora tagsággal és befolyással, mint bethleni konszolidáció időszakának legelején, illetve a társadalomra és a fennálló politikai rendszerre való veszélyességük is minimális volt. Bethlen konszolidációs politikájának következtében mérsékelték a tevékenységüket, és egy időre beilleszkedtek, integrálódtak a fennálló politikai rendszer működésébe.